

Рівненський державний гуманітарний університет
Філологічний факультет
Кафедра стилістики та культури української мови

Дипломна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра

**САМОСТІЙНА РОБОТА З РІЗНОТИПНИМИ ІНФОРМАЦІЙНИМИ
РЕСУРСАМИ ЯК ФОРМА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
СТАРШОКЛАСНИКІВ**

Виконала студентка VI курсу групи
УМ-61 спеціальності 014 Середня освіта
(Українська мова і література)

Вакуліч Наталія Миколаївна

Керівник – канд. пед. наук,
доц. Златів Леся Михайлівна

Рецензент – докт. пед. наук,
доц. Груба Таміла Леонідівна

Рівне – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТАРШОКЛАСНИКІВ З РІЗНОТИПНИМИ ІНФОРМАЦІЙНИМИ РЕСУРСАМИ	8
1.1. Визначення поняття «самостійна робота» як форми навчання в школі..	8
1.2. Огляд різнотипних інформаційних ресурсів та спроби їх класифікації	18
1.3. Вікові та психологічні особливості роботи старшокласників з інформаційними ресурсами.....	27
1.4. Самостійна робота старшокласників на уроках української мови в контексті змішаного та дистанційного навчання	37
Висновки до першого розділу	43
РОЗДІЛ II. САМОСТІЙНА РОБОТА СТАРШОКЛАСНИКІВ ІЗ РІЗНОТИПНИМИ ІНФОРМАЦІЙНИМИ РЕСУРСАМИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	45
2.1. Аналіз нормативно-правової бази, шкільних програм і підручників щодо застосування інформаційних ресурсів у самостійній роботі старшокласників.....	45
2.2. Рівень володіння старшокласниками уміннями й навичками самостійної роботи з різнотипними інформаційними ресурсами	57
2.3. Експериментальна система вправ і завдань для самостійної роботи старшокласників із застосуванням різнотипних інформаційних ресурсів ..	62
2.4. Перебіг та результати педагогічного експерименту в умовах педагогічної практики.....	74
Висновки до другого розділу	79
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	84
ДОДАТКИ	95

ВСТУП

У ХХІ столітті освітній процес скеровується ідеями Нової української школи. Одним із основних завдань, які вона ставить перед його учасниками, є виховання людини, яка вмiла б мислити, аналізувати, зіставляти, підсумовувати, а також самостійно знаходити інформацію, формулювати та висловлювати власну думку. Зважаючи на це, сучасний учитель повинен зайнятися пошуком продуктивних шляхів та нових методів, які будуть сприяти втіленню в життя головного завдання – навчити учнів вчитися. Це завдання можна розв'язати шляхом формування самостійності школярів, що є особливо актуальним в умовах змішаного та дистанційного навчання. Багато науковців стверджують, що результативність навчання залежить від рівня залучення дитини до самостійної діяльності.

Доречність самонавчання окреслюється не лише сучасними вимогами, а, насамперед, потребами самої людини. Тільки така особистість, яка спроможна саморозвиватися, може стати кваліфікованим професіоналом своєї справи. Самостійна робота є однією з найважливіших форм навчальної діяльності, адже здобувач освіти самостійно виконує пізнавальні завдання.

Актуальність дослідження. Одним із основних завдань шкільної освіти є формування в учнів навичок інтелектуальної діяльності, самостійного та активного мислення. Від початкової до старшої школи повинна існувати система, яка допомагає виховувати самостійну особистість. Метод самостійної роботи є актуальним, адже він коригує застосування інших освітніх методів та прийомів. Даний метод є одним з найдоступніших і перевірених практикою способів підвищення ефективності уроку та активізації навчальної діяльності школярів.

Зважаючи то на карантинні обмеження, то на воєнний стан нашої країни, школи час від часу переходять на змішану чи дистанційну форми навчання, а

деякі весь час так працюють. У таких умовах метод самостійної роботи є надзвичайно актуальним та ефективним.

Беручи до уваги інформатизацію сучасного суспільства, можемо виділити ще один актуальний аспект нашого дослідження – роботу з інформаційними ресурсами. Учні XXI століття – це покоління, яке змалку вчиться користуватися інформаційними технологіями, а інформаційні ресурси теж не залишаються осторонь його життя.

На нашу думку, поєднання самостійної діяльності учнів із інформаційними ресурсами є актуальним питанням нашого часу.

Джерельною базою нашого дослідження стали:

- загальнотеоретичні положення про самостійну роботу старшокласників із різнотипними інформаційними ресурсами (24, 26, 27, 30, 43, 44, 60, 68, 70, 72, 77);
- нормативні освітні документи (1, 54, 55, 65, 79, 80, 87, 88);
- шкільні підручники з української мови для профільної школи (3, 31, 95).

Мета роботи – визначити місце самостійної роботи в освітньому процесі профільної школи; представити й систематизувати інформаційні ресурси, актуальні для самостійної роботи старшокласників, та визначити їх місце у роботі педагога-словесника, а також розробити методiku застосування різнотипних інформаційних ресурсів у самостійній роботі старшокласників на уроках української мови.

Завдання дослідження:

- дослідити визначення понять «самостійна робота», «інформаційний ресурс», «інформативність» у науковій літературі;
- дослідити різні види інформаційних ресурсів та здійснити їх класифікацію;

- дослідити різні види самостійної роботи старшокласників та здійснити їх класифікацію;
- проаналізувати психологічні та вікові аспекти використання інформаційних ресурсів в самостійній роботі старшокласників;
- проаналізувати нормативно-правову базу щодо використання інформаційних ресурсів у самостійній роботі старшокласників на уроках української мови;
- проаналізувати чинну програму з української мови і підручники для основної школи в контексті досліджуваної проблеми;
- розробити систему експериментальних вправ і завдань з української мови із застосуванням різнотипних інформаційних ресурсів для самостійної роботи старшокласників;
- упровадити систему експериментального навчання під час проходження педагогічної практики та перевірити її ефективність.

Об'єктом дослідження є освітній процес у профільних класах ЗЗСО.

Предмет дослідження – методика самостійної роботи старшокласників із різнотипними інформаційними ресурсами на уроках української мови.

У магістерській роботі були використані такі **методи дослідження**:

- **теоретичні**: вивчення наукової літератури з теми дослідження; аналіз нормативної бази дослідження, узагальнення, абстрагування інформації, її аналіз і синтез;

- **практичні**: бесіди з учнями та вчителями; аналіз уроків української мови; анкетування вчителів-словесників та старшокласників з метою з'ясування ролі інформаційних ресурсів у самостійній роботі при навчанні української мови; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний); розробка системи вправ і завдань із української мови із застосуванням інформаційних ресурсів для самостійної роботи старшокласників та перевірка її ефективності.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі КЗ «Кухченський ліцей» Локницької сільської ради.

Наукова новизна роботи полягає у проведенні комплексного дослідження теоретичних та практичних аспектів використання системи різнотипних інформаційних ресурсів на уроках української мови в основній школі, а її **теоретична значущість** – у класифікації різнотипних інформаційних ресурсів і розробленні експериментальної системи вправ для уроків української мови з їх використанням.

Практичне значення роботи полягає в тому, що дані проведеного дослідження можна враховувати при розробленні планів-конспектів уроків із української мови для учнів профільної школи.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, результати, висновки наукової роботи доповідалися на науково-практичних конференціях:

1) Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Пріоритети філологічної освіти» (25 квітня 2023 року, м. Рівне), тема доповіді – «Рівень володіння старшокласниками уміннями й навичками самостійної роботи з різнотипними інформаційними ресурсами»;

2) ІХ Всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції «Лінгвістичні студії молодих дослідників» пам'яті професора К. Ф. Шульжука» (23 травня 2023 року, РДГУ), тема доповіді – «Види самостійної роботи старшокласників з інформаційними ресурсами»;

3) звітній студентській науково-практичній конференції (19 травня 2023 року, РДГУ), тема доповіді – «Самостійна робота з різнотипними інформаційними ресурсами як форма навчання української мови старшокласників».

Проміжні результати дослідження також були викладені у науковій статті: Вакуліч Н. М. Рівень володіння старшокласниками уміннями й

навичками самостійної роботи з різнотипними інформаційними ресурсами. *Пріоритети філологічної освіти* : зб. наук. пр. здобув. філол. освіти вищ. навч. закл. Рівненщини, учнів відділ. філол. та мистецтвозн. РМАНУМ. Рівне : РДГУ, 2023. Вип. 11. С. 8–11).

Дослідження виконане у рамках кафедральної теми «Мовна особистість в освітньому просторі: лінгводидактичний та аксіологічний аспекти» (державний реєстраційний номер 0122U000102).

Результати дослідження обговорювались на засіданнях кафедри стилістики та культури української мови (протокол № 8 від 24 травня 2023 року, протокол № 14 від 7 листопада 2023 року).

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг роботи – 123 сторінки, з них 83 сторінки – основного тексту. Список літератури нараховує 104 джерела.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТАРШОКЛАСНИКІВ З РІЗНОТИПНИМИ ІНФОРМАЦІЙНИМИ РЕСУРСАМИ

1.1. Визначення поняття «самостійна робота» як форми навчання в школі

В основі сучасних уроків сучасної школи лежить спільна робота вчителя та учнів. Але при цьому потрібно приділяти увагу й самостійній роботі учнів, яка дасть бажаний ефект тільки тоді, коли педагог добре її обдумає, обґрунтує та знайде їй своє місце серед інших методів та прийомів у навчальній діяльності, буде постійно її проводити, з часом роблячи більш складною та різноманітною, розвиваючи творчість здобувачів освіти та виховуючи їх.

Над проблемою самостійної діяльності учнів працювало чимало лінгводидактів (Л. Скуратівський, О. Біляєв, М. Вашуленко, Г. Шелехова, С. Омельчук).

Однією із головних проблем освітньо-виховного процесу є формування самостійності здобувачів освіти, навички самостійно навчатися, а також здобуття таких рис, як вмотивованість, відповідальність, уважність та кмітливність. Самостійна робота є вищою формою навчальної діяльності школяра, що є способом самоосвіти.

Особливість самостійної освітньої діяльності учня ховається в тому, що це така діяльність, яка реалізовується без особистого втручання вчителя, але за його вказівкою в спеціально відведений для цього час. До того ж учні усвідомлено хочуть досягти мети, яка поставлена в завданні, докладаючи свої сили і показуючи в тій чи іншій формі свої розумові та фізичні дії.

Увагу до проблеми самостійності здобувачів освіти науковці почали проявляти вже давно. Так, ще К. Ушинський зазначав, що потрібно не

забувати, що для учнів слід не лише передавати ті чи інші знання, але й виховувати у них стремління і здібність до самостійного засвоєння нових знань [98], а фундатор педагогічної науки Ян Амос Коменський зауважував, що провідною базою дидактики має бути вивчення і відкриття методу, при якому школярів менше навчали б, а школярі більше навчалися б [83].

Аналіз науково-педагогічної літератури показує, що в науці визначення терміна «самостійна робота» є неоднозначним.

Зокрема, виділяють декілька різних підходів до інтерпретування окресленого поняття. До першої групи можемо віднести праці науковців, які визначали самостійну роботу як спосіб організації самостійної діяльності. Скажімо, М. Фіцула наголошує, що самостійна робота є активною і творчою формою, яка є системою організації навчальних умов, що забезпечує керування освітньою діяльністю учнів у відсутності педагога та без його прямої участі [93].

Другу групу складають вчені (Л. Замеліна, А. Усова), які визначають самостійну роботу як важливий метод освітнього процесу, що завбачує особисту активність самих школярів при закріпленні вивченого матеріалу під час підготовки до уроків.

Третя група вчених (П. Підкасистий, В. Сухомлинський, А. Зимня) розглядають самостійну роботу як вид діяльності.

П. Підкасистий зазначає, що самостійною роботою є будь-яка підготовлена вчителем активна зайнятість школярів, яка націлена на досягнення поставленої дидактичної мети в час, відведений спеціально для цього [101].

Самостійна робота – це вмотивована та внутрішньо аргументована структурована самим старшокласником робота, яка коригується ним в ході діяльності та за її результатом.

Разом з тим виконання самостійної роботи зобов'язує мати достатньо високий рівень усвідомлення, самодисципліни, почуття відповідальності та

обов'язку, дає учневі відчуття задоволення та користі від особистого вдосконалення і пізнання.

Потрібно зазначити, що правильно організована робота на уроці стимулює до її продовження і в позаурочний час. Учитель має не тільки чітке бачення і розуміння свого плану навчальних процесів, а й усвідомлює його формування в учнів як своєрідного шаблону засвоєння навчального предмета.

Аналізуючи вищезазначене, необхідно додати, що питанню формування самостійності у школярів велику увагу приділяв відомий вітчизняний педагог В. Сухомлинський. «Підготовленим до життя, до праці треба вважати нині того, хто має не тільки добрі знання, а й здатність постійно збагачувати їх, розширювати свій кругозір – учитися самостійно...» [92, с. 91].

Деякі вчені зазначають, що самостійна робота – це робота, яку учень виконує без безпосередньої участі педагога, але в той же час учитель керує цим процесом у спеціально відведену для цього пору.

А. Алексюк, В. Буряк, О. Савченко, М. Вашуленко, П. Блонський та Т. Шамова вважають, що самостійна робота є чи не єдиним прийомом вироблення самостійності учасників освітнього процесу в навчанні.

Їх підхід характеризується тим, що самостійності неможливо навчитися, її необхідно виховувати в собі та розвивати, докладаючи власні зусилля та завдячуючи діяльності, яку виконує сам учень, коли в нього з'являється внутрішня потреба у знаннях та пізнавальний інтерес. Внутрішня потреба у пізнанні, яка породжується у процесі самостійної роботи, дає змогу обґрунтовано мислити, вдосконалювати розумову діяльність, виховувати навички спільної роботи.

Деякі вчені зазначають, що самостійна робота – це засіб активної пізнавальної діяльності лише в тому випадку, якщо чітко визначена мета роботи. Ще одна умова – вміння учня у процесі роботи долати інтелектуальні труднощі, навички здобувача освіти отримувати або закріплювати нові

знання і способи роботи, здатність у процесі роботи розвивати свої моральні та матеріальні сили.

С. У. Гончаренко в «Українському педагогічному словнику» подає таке визначення: «самостійна навчальна робота учнів» – це різні форми особистої та гуртової освітньої діяльності здобувачів освіти, яка виконується ними під час класної роботи або вдома за розпорядженнями педагога, під його керуванням, але без його прямої участі» [96, с. 297].

Самостійну роботу Ю. Б. Зотов інтерпретує як будь-яку організовану педагогом активну роботу школярів, яка націлена на досягнення визначеної навчальної мети у спеціально призначений час [100].

Іноземна науково-методична література подає різні визначення поняття самостійності: у Німеччині воно трактується як «непряме навчання», у Австрії – «тиха робота», у США – «незалежне навчання», а французи та англійці називають це «індивідуальною роботою» [24].

Аналізуючи поняття «самостійна робота», можна виділити декілька її ознак: дії відбуваються без сторонньої підтримки; надія на власні сили, знання, навички та життєвий досвід, застосування їх при виконанні роботи, формулювання власних аргументів, залучення творчості та ініціативи; навчальне, виховне, розвивальне значення роботи, яке розширює знання учня, викликає зусилля для мислення.

Самостійна робота старшокласників є одним із видів навчально-пізнавальної діяльності, яка виконується учнем самостійно, скеровується педагогом і націлена на профільну підготовку.

С. М. Григулич представляє самостійну роботу як обов'язкову навчальну діяльність старшокласників. Учений доводить, що в учнів старшого шкільного віку є потреба в здійсненні самостійної роботи, адже при цьому школярі спроможні сприймати її як особистісну діяльність, використовуючи та розкриваючи при цьому свої особисті якості [42].

Аналіз наукової літератури щодо навчання самостійної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах дає можливість зробити такі висновки:

- більшість науковців визначають самостійну роботу як один із видів пізнавальної діяльності школярів в школі та вдома, здійснення якої відбувається за вказівкою вчителя, але без його безпосереднього втручання;
- самостійна робота слугує для формування таких вагомих властивостей особистості, як самостійність, вмотивованість, самоорганізація, креативність тощо;
- самостійна робота ґрунтується на розумінні всіх завдань, тобто під час виконання самостійної роботи школярі користуються знаннями, предметними вміннями та навичками, а також вміннями застосовувати різноманітні засоби навчання;
- самостійна робота наполягає на орудуванні здобувачами освіти певними загальними навчальними знаннями та навичками, які допомагають для раціональної організації.

Підводячи підсумок щодо всього сказаного вище, можемо зазначити, що основним в системі самостійної роботи є діяльність учнів як активних суб'єктів, що являє собою різнобічне, багатофункціональне явище, особливість і значення якого полягає в тому, що воно має не тільки освітній, а й суспільний та індивідуальний вплив. Тому продуктивність самостійної роботи окреслюється тим, наскільки широко і повно в ній відбивається особливість виду діяльності самих здобувачів освіти. Це, безперечно, зобов'язує вчителя мати високий рівень методичної компетенції та майстерності.

Тому самостійна робота – це відповідно організована, систематично та послідовно спланована пізнавальна діяльність без прямої допомоги педагога, яка є складником цілісного освітнього процесу, з властивими їй функціями, такими як навчальна, розвивальна та виховна.

Проаналізувавши значну кількість науково-методичних праць, ми визначили, що самотійна робота – це така форма побудови освітнього процесу, яка реалізується під безпосереднім або непрямим керуванням вчителя самотійно виконувати пізнавальні завдання або робити практичну роботу, докладаючи зусилля та активність.

Ми переконалися, що основними ознаками поняття «самотійна робота» є такі:

- наявність завдання;
- керування педагога;
- самотійність здобувачів освіти;
- розв'язання завдань здобувачами освіти без прямого впливу вчителя;
- активність учнів.

Класифікація видів і форм самотійної роботи. Науково-педагогічна література презентує нам багато різноманітних класифікацій самотійної роботи: за педагогічною метою, за різним походженням знань, за ступенем ефективної творчої роботи здобувачів освіти.

Одну з найбільш відомих і основних класифікацій видів самотійних робіт знаходимо у П. Підкасистого. Науковець, опираючись на праці інших учених, систематизував самотійні роботи так, щоб вони відповідали основним нормам розвивальної освіти.

Зважаючи на вищезазначене, вчений виділяв такі види самотійної роботи:

- Виконання самотійної роботи з зразком.
- Відновлювально-варіативні – здобувач освіти самотійно обирає спосіб виконання завдань до поставленої умови.
- Евристичні – школярі самотійно віддають перевагу якомусь із шляхів вирішення завдання.
- Творчі – школярі здобувають нові знання та закріплюють вміння і навички самотійного поповнення знань [101].

І. Малкін [13] у своїй класифікації бере за основу самі завдання. Основну увагу він приділяє змісту навчальних завдань для самостійної роботи, внаслідок чого виділяє такі типи завдань:

1. Репродуктивні завдання:

а) на відтворення, які є ефективними при запам'ятовуванні дій у певних ситуаціях (наприклад, властивостей, відомостей чи тлумачення понять);

б) тренувальні, які складаються з подібних завдань. Такі вправи беруть до уваги суттєві властивості правил або формулювань, що подаються;

в) оглядові: націлені на повторення вивченого матеріалу;

г) перевірні: спрямовані на перевірку та контроль вивченого матеріалу і засвоєних знань.

2. Пізнавально-пошукові завдання:

а) підготовчі, за допомогою яких здійснюється актуалізація опорних знань;

б) констатувальні, які спрямовані на опис фактів чи явищ;

в) експериментально-пошукові, основа яких закладена на дослідних методах навчальних вправ;

г) логічно-пошукові, які пов'язані із завданнями для узагальнення вивченого матеріалу на основі головних, проблемних питань.

3. Творчі завдання.

Отже, спираючись на дослідження П. Підскасистого, І. Малкіна, можемо зауважити, що види самостійних робіт, які засновані на різних ознаках класифікації, тісно пов'язані між собою. Основою у класифікації є та чи інша властивість, яка визначається названими рамками.

За дидактичною метою І. Малкін, І. Зоренко та Б. Єсіпов виділяють п'ять груп самостійних робіт. Перша група – це завдання, у процесі виконання яких учні набувають уміння самостійно здобувати нові знання. До другої і третьої групи відносяться завдання, де знання закріплюються та уточнюються, а також виробляється вміння застосовувати їх на практиці.

Четверта група – це оволодіння уміннями і навичками практичного характеру. П'ята група – це завдання творчого характеру, де потрібно показати вміння застосовувати набуті знання в проблемних чи ускладнених ситуаціях.

За формою самостійні роботи можуть бути усні та письмові. Письмовий вид робіт застосовується частіше, оскільки у таких роботах самостійні завдання є більш різноманітними, адже повинні рівномірно працювати всі види пам'яті: слухова, моторна, зорова. Важливо, щоб завдання не були однотипними та нецікавими, тому що в такому разі буде перевантажений один із каналів сприйняття.

Як і будь-який із методів, самостійна робота має свої продуктивні аспекти. Але в неї так само є й недоліки.

Переваги:

- Самостійну роботу застосовують для того, щоб вирішити провідні дидактичні завдання: засвоєння нового матеріалу, формування

вмінь та навичок, застосування знань, вмінь та навичок, - тобто для виконання тієї роботи, яка стимулює розвиток особистості.

- Самостійна робота є ефективною на всіх етапах навчання: підготовка до здійснення навчально-розвивальних дій, під час їх виконання, узагальнення та упорядкування отриманих результатів.

- Самостійну роботу можна застосовувати як на уроці, так і в позаурочний час. Усю домашню роботу учні виконують в режимі самостійної роботи. Це сприяє як розв'язанню дидактичних завдань, так і збільшенню резерву всіх процесуальних етапів навчання. Здійснення самостійної розвивальної роботи може бути зроблене ретельніше, адже на уроці здобувачам освіти не завжди вистачає часу. Домашня робота не вимагає прискореного темпу: школяр може здійснювати її, враховуючи свої можливості. Це сприяє поступовому формуванню та покращенню компетентностей.

- Самостійна робота є важливою при засвоєнні школярами нових знань, тому що одним із кращих видів освіти є самоосвіта. На уроках учні не можуть отримати весь обсяг необхідної інформації, тому це продовжується вдома.

- Цей метод спонукає до вироблення у здобувачів освіти предметних (лінгвістичних) умінь та навичок, які пов'язані з виконанням дослідницької роботи, а в результаті – до формування можливості самостійно здобувати філологічну освіту. Отже, самостійна робота сприяє розвитку діяльної особистості, яка здатна свідомо йти до цілі власними силами, реалізуючи бажання самовдосконалитися.

- Самостійна робота є одним із способів перевірки ступеня засвоєння у школярів мовознавчих компетентностей та компетенцій. Уміння здійснити учнями певну вправу – свідчення продуктивності попереднього навчання.

- Результати самостійної роботи стають важливою основою для систематизації знань, які набули учні.

Недоліки:

- Під час самостійної роботи здобувачі освіти знаходяться у відносно некерованому стані, що може призвести до здійснення помилок при виконанні завдання, тому отримані результати не завжди співпадають із очікуваними.

- Завдання не є відповідними для можливостей усіх учнів одночасно, тому що кожен школяр має різний рівень знань. Тим більше, одні учні роблять це швидше, іншим треба більше часу, для одних воно є легким, для інших – важким. Щоб виправити названі недоліки, педагогові потрібно індивідуалізувати завдання для самостійної роботи та орієнтуватись на вікові та психологічні особливості кожного учня, зробити їх особистісно орієнтованими. Також вчитель повинен надати три етапи її виконання:

I. Підготовчий (пояснення, тобто показ зразка виконання). Це можна зробити у вигляді настановної лекції, де педагог повинен зорієнтувати школярів, пояснивши характер самостійної роботи, загальні контури результату виконання, яких він очікує від учнів, форму звіту – вигляд, у якому ця самостійна робота має постати. Також вчитель показує послідовність чи механізм виконання самостійної роботи та час, за який її треба провести. Чим більш чітко учні усвідомлять ці вказівки, тим кращі результати отримають.

II. Процес виконання самостійної роботи, при якій безпосереднє втручання вчителя мінімальне або відсутнє (домашня робота), учні в некерованому режимі виконують завдання.

III. Перевірка отриманих результатів: звіт учнів, аналіз результатів тощо.

Отже, самостійна робота здійснює підготовчу, навчальну, контрольню-розвивальну та узагальнювальну функції.

1.2. Огляд різнотипних інформаційних ресурсів та спроби їх класифікації

Суспільство, в якому живе людство XXI століття, можна назвати інформаційним, тому що інформація в цю епоху відіграє роль одного з основних ресурсів. Використання ІТ переважно у всіх сферах життя призвело до інформатизації суспільства.

Закон України тлумачить термін «інформатизація» як поєднання скоординованих виробничих процесів, які націлені на те, щоб інформаційні запити громадян були задоволені, а прерогативи споживачів реалізовані через організацію, розвиток, процвітання та використання інформаційних ресурсів, мереж та технологій [54].

У контексті нашого дослідження не менш важливим є поняття «інформатизація освіти». П. Підкасистий подає таке визначення цього поняття: це «частина інформатизації суспільства», а «інформатизація суспільства» – це «процес, що перебирає риси інформаційного розриву чи то перевороту з середини XX століття, що є причиною для того, щоб назвати нинішнє суспільство інформаційним» [101, с.185]. Тут можемо зауважити, що суспільство стало певною мірою залежним від існування великої кількості інформації у всіх галузях та сферах діяльності, тому роль інформаційних ресурсів підвищується, а носії, на яких ця інформація зберігається, оновлюються та розвиваються з новою силою, тому через це й з'явився новий термін – «інформаційний ресурс».

Аналізуючи наукову літературу та нормативні документи, ми натрапляли на різні тлумачення цього поняття, але єдиної спільної думки вчені так і не знайшли.

Науковці В. В. Тарасюк та В. П. Судик подають визначення, де інформаційні ресурси – це певні дані, які представлені у формі та можуть там зберігатися, збільшуватися, упорядковуватися та використовуватися [60].

О. Сидоренко у своїй статті «Інформаційні ресурси як об'єкт інформаційних правовідносин» зазначає, що інформаційний ресурс є ядром відповідним чином систематизованої інформації, ресурсом, подібним до сховища, яке може використовуватися, якщо це буде потрібно, інструментом, можливістю, які можуть принести користь у разі необхідності. Це інформація, яка має відкритий доступ для використання майже у всіх сферах діяльності людини, нації та країни, що зберігається на відповідних засобах як документи, склади даних та вмінь, списки та інші дані, які можуть бути у володінні у будь-якого суб'єкта інформаційних відносин [90].

Ми вважаємо, що найточніше визначення цього поняття представлено у ст. 1 Закону України «Про Національну програму інформатизації», де інформаційні ресурси інтерпретуються як «сукупність документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо)» [88, с. 3].

Закон України «Про інформацію» у ст. 3 вказує на те, що серед шляхів державних інформаційних дій одним є безперервне перетворення, накопичення та захист інформаційних ресурсів [87].

Можна виділити такі загальні ознаки інформаційних ресурсів:

- не мають меж та є невичерпними;
- чим більше їх використовують, тим більш посилено вони накопичуються, а не пропадають;
- не є самостійними, адже працюють лише разом з іншими ресурсами: навичками, досвідом, технікою, мистецтвом, завзяттям, енергією, продуктами, речовинами тощо. Тільки тоді інформаційні ресурси є двигуном, який дає порух вперед;
- ефективність їх застосування є у можливості багаторазового використання і вироблення знань. Цей фактор допомагає здобути нові знання, роблячи менше затрат, якщо порівняти з тим, скільки потрібно сил, енергії та роботи на створення нового інформаційного ресурсу;

- є одним із варіантів безпосереднього підключення науки до складу виробничих сил;

- створюються як наслідок творчої праці, а не лише розумової;

- перетворення знань в інформаційні ресурси підкоряється можливості їх кодування. Є такі види інформаційних ресурсів: пасивний та активний. Модель ми розуміємо як особливість системи, яка показує будь-який вид її ознак. Прикінцевою формою наявності інформаційного ресурсу є програма і проспект. Програма, модель та проспект – це активні види інформаційних ресурсів, пасивними є книги, статті тощо [70].

Інформаційні ресурси відрізняються від інших типів (трудових, енергетичних тощо) тим, що вони є невичерпними, адже чим більше їх використовують, тим інтенсивніше ці ресурси накопичуються. Також вони є важливими для отримання, утворення та класифікації нових знань, умінь та навичок здобувачів освіти.

Наукова література пропонує немало підстав для класифікації інформаційних ресурсів. Так, П. П. Маслянко та П. М. Ліссов доводять, що є різні засади та принципи для класифікації інформаційних ресурсів:

1. Включення ресурсу до будь-якої організаційно-технологічної системи (мережі бібліотек, медіапростору тощо).

2. Способи виокремлення об'єктів обліку (бази даних, оприлюднення, інтернет-портали, дослідження, документи, розвідки, сайти тощо).

3. Призначення ресурсу (чи він створений для навчання, чи для масової інформації, чи для комерційних підприємств та діячів, чи для заміток тощо).

4. Зміст ресурсу:

- проблематичний (який має головну тему чи проблему);

- об'єктний (ресурс, який має свій об'єкт);

- функціональний (який має певне призначення).

5. Типи ресурсів (документів).

6. Джерело інформації:

- зарубіжне чи державне;
  - офіційне або неофіційне тощо.
7. Правничий розряд ресурсу (документи загального доступу, предмети, які мають інтелектуального власника, таємні документи тощо).
8. Офіційний вид ресурсу, який вказує на:
- обсяг;
  - можливість розпізнавання даних між програмами та презентація;
  - кодування;
  - інше.
9. Масовість ресурсу (доступний для всіх чи має обмежений доступ).
10. Рівень організації даних.
11. Способи поширення та засоби, на яких зберігається ресурс.
12. Мова ресурсу [77].

В. Г. Хахановський, І. В. Мартиненко, В. М. Смаглюк, М. Я. Швець, О. І. Грищенко, Ю. І. Ігнатушко у курсі лекцій для дисципліни «Інформаційне право та правова інформатика» [68] подають свою класифікацію інформаційних ресурсів.

Серед інформаційних ресурсів за джерелом інформації виділяють такі, які створені з інформації, надуманої людиною, та інформації, яка сформована незалежно від людини.

За сферою вживання інформаційні ресурси поділяють на сховища, архіви, бібліотеки, запаси інформації тощо.

Згадані науковці виділяють стаціонарні та мобільні інформаційні ресурси за шляхом утворення інформаційних скупчень і розповсюдження інформації.

Інформаційні ресурси класифікують і за видами інформації, з якої вони утворені. Залежно від цього інформаційні ресурси поділяють на суспільні, юридичні, науково-технічні, метрологічні, приватні, громадські, статистичні, фінансово-економічні, інформаційні, ресурси захисту здоров'я, норм і

стандартів, кризових ситуацій, а також земельного, лісового, майнового, міського кадастрів та інформаційні ресурси з інформацією інших видів.

За способом доступу серед інформаційних ресурсів виділяють такі, що:

- створені із загальнодоступної інформації;
- створені із інформації з обмеженим доступом (з особистими даними, державною, банківською, комерційною чи будь-якою іншою таємницею тощо).

Існує класифікація інформаційних ресурсів і за видом носія. Із огляду на це інформаційні ресурси поділяються на такі, що зберігаються на традиційних носіях (на папері), та такі, які утворюються та зберігаються на комп'ютерних носіях, на сервері тощо.

За способом накопичення, зберігання та застосування інформаційні ресурси поділяють на традиційні (архів документів, сховище) та автоматичні (інтернет, бази даних, автоматична інформаційна мережа).

За формою власності інформаційні ресурси бувають національної власності, державні, приватні, громадські [68].

Класифікації, які ми навели в цій роботі, потребують розвитку і уточнення, але вони є необхідними для систематизації інформаційних ресурсів, вивчення особливостей інформаційних ресурсів певних видів для зростання ефективності їх застосування на всіх етапах життя.

Кожен учитель повинен мати власний методичний архів, де може зберігати результати своєї методичної діяльності. У сучасному світі більшість педагогів користуються різноманітними інформаційними ресурсами та технологіями. Новітні інформаційні технології є важливими у роботі вчителя, в тому числі й учителя-словесника, адже вони дозволяють зберігати та впорядкувати всі матеріали на електронних носіях, і це значно полегшує роботу педагога. Якщо педагог користується відповідними електронними ресурсами, то там будуть наявні й інформаційні ресурси.

У своїй роботі вчитель може застосовувати різні види інформаційних ресурсів. Деякі з них ми розглянемо детальніше.

ЗМІ. У сучасному світі засоби масової інформації є одним із основних інформаційних ресурсів, які використовує людина, а особливий вплив на це здійснив розвиток інтернетних ЗМІ. Потрібно додати, що такі інформаційні ресурси є доступними для більшості людей, що дає полегшення при пошуку необхідної інформації. Сам по собі Інтернет є лише засобом спілкування, але кожен блог чи то сайт уподібнюється до ЗМІ.

Наведемо декілька різновидів інформаційних ресурсів, якими може користуватися вчитель-словесник:

1. Блоги інших вчителів. Перегляд таких блогів допоможе отримати новий досвід, здобути нові знання або ж створити власний блог, який містить в собі відповідні записи, зображення чи мультимедіа. Вчитель, який має свій сайт, може бути більш популярним, активним та корисним як серед школярів, так і серед педагогів. Тут можна зберігати цікаву та важливу інформацію, публікувати матеріали, які допомагатимуть учням і студентам, публікувати власні розробки, ділитися враженнями, спілкуватися з

вихованцями та колегами (перелік цікавих та корисних блогів можна побачити у додатку 1)

2. Експрес-уроки Олександра Авраменка. Це коротенькі уроки, які допомагають вивчати та вдосконалювати мову в цікавому форматі (покликання на деякі уроки подано у додатку 2).

3. Програма «Лайфхак українською». Це скетч-шоу на Українському радіо, де ведучий Дмитро Хоркін розказує, як правильно та доречно вживати те чи інше слово або словосполучення. Є також телеверсія цієї програми, до того ж всі відео викладаються на Ютуб-канал, тому можна в будь-який час переглядати програму та поглиблювати знання з української мови (перелік покликань подано в додатку 3).

4. Вебінари (тренінги) для вдосконалення і розвитку педагога. Вебінар – це сучасний мультимедійний інструмент, який використовується для того, щоб ефективно організувати онлайн-навчання та офіційне спілкування через Інтернет [15].

У сучасному світі є багато різноманітних вебінарів, де будь-який педагог зможе збагатитися новими знаннями та вміннями. Участь у вебінарах та тренінгах – гарний приклад самоосвіти та самовдосконалення.

Електронні бібліотеки. Цей вид інформаційних ресурсів дає змогу передивлятися документи, використовуючи мережу Інтернет. З допомогою електронних бібліотек можна зберігати різноманітні друковані документи, і в такому випадку більше користувачів мають доступ до необхідної інформації. Учитель може використовувати у своїй роботі такі інформаційні ресурси цього виду:

1. Електронні словники і періодичні видання, електронні підручники, які значно полегшують роботу вчителів, особливо під час дистанційного чи змішаного навчання (перелік покликань див. у додатку 4).

2. Електронні адреси бібліотек. Це допоможе використовувати різну літературу, не виходячи з дому (покликання подано у додатку 5).

Електронні бази даних. База даних визначається як автоматизований комплекс спеціально створених для застосування взаємопов'язаних відомостей, які показують певний уривок реальності – предметну сферу. Організовується вона так, що накопичені дані зосереджено зберігаються й видозмінюються у тому вигляді, який буде відкритий всім спеціалістам або системам програмування.

До таких інформаційних ресурсів відносимо нормативні документи, які регулюватимуть діяльність вчителя впродовж кожного навчального року: навчальні програми, методичні рекомендації, накази про ведення документації, закони, підзаконні акти, наукова, науково-методична інформація. Педагог не може працювати ізольовано від всіх. У нього є програма, яку він повинен виконати, а також документи, на яких заснована його праця.

Власні матеріали та прогнози. Це розробки, які вчитель здійснює протягом своєї педагогічної діяльності. Це досвід, який вчитель збирає протягом багатьох років. Із часом інформаційні ресурси педагог може змінювати, адже він не зупинятиметься у власному розвитку, тому, як наслідок, методи, прийоми та засоби роботи можуть бути дещо іншими. Ми виділяємо такі інформаційні ресурси цього виду:

1. Конспекти уроків, які з кожним роком можуть змінюватися та удосконалюватися. Учитель може їх роздруковувати на урок, але з часом деякі методи і прийоми він має змогу змінити, редагуючи конспект у методичному архіві.

2. Презентації до уроків. Учителеві легше буде готуватися до уроків, коли в нього будуть готові до використання презентації.

3. Тести. Це можуть бути документи, зроблені в програмі Word (чи в будь-якій іншій) або ж покликання на онлайн-тести.

4. Матеріали для дистанційного навчання, а також із підготовки до ЗНО.

Інформаційні ресурси є вкрай важливими елементами в роботі сучасного вчителя-словесника та в його методичному архіві, адже час не стоїть на місці, і учні ще з дитячих років користуються новітніми технологіями, тому вчитель повинен не відставати від розвитку суспільства.

Також ми розмежуємо інформаційні ресурси на словесні, візуальні, аудіальні та аудіовізуальні. Словесні передаються через усну розповідь або через читання книг; візуальні реалізуються за допомогою зображень; аудіальні дають змогу сприймати інформацію через органи слуху; аудіовізуальні поєднують звук із зображенням.

В освітньому процесі одними із основних словесних інформаційних ресурсів є мовлення вчителя та друкована література. Візуальні інформаційні ресурси учні найчастіше учні сприймають через Інтернет, аудіальні – через пісні, мелодії, читання текстів вголос, а аудіовізуальні – через мультфільми, фільми тощо.

Для того, щоб продемонструвати більшість перерахованих ресурсів на своїх уроках, вчителі використовують новітні інформаційні технології, а також комп'ютер, програвач, проектор, флешки, диски тощо [64].

Вчитель-словесник може користуватися у своїй роботі різноманітними видами інформаційних ресурсів і, таким чином, зацікавити учнів своїм предметом та стимулювати їх до навчання:

- словесні: електронні періодичні видання, словники, підручники, електронні бібліотеки, нормативні документи, тести тощо;

- візуальні: презентації до уроків;

- аудіальні: програма «Лайфхак українською» (радіопрोगрама), радіопрोगрама «Чорним по білому»;

- аудіовізуальні: експрес-уроки Авраменка, програма «Лайфхак українською» (телепрограма).

Можемо стверджувати, що існує і такий вид інформаційних ресурсів, як змішаний, в якому поєднуються ознаки інших видів. До змішаних

інформаційних ресурсів належать: блоги інших вчителів або ж власний блог, вебінари, конспекти уроків, матеріали для дистанційного навчання, а також із підготовки до ЗНО.

Учитель-словесник може застосовувати та поєднувати на своїх уроках різні види інформаційних ресурсів, але він повинен подбати про те, щоб змінювалися види діяльності школярів і щоб їм було цікаво працювати.

1.3. Вікові та психологічні особливості роботи старшокласників з інформаційними ресурсами

Загальна характеристика ранньої юності. У період ранньої юності учень постає на порозі дорослого життя. Фізичний ріст тіла завершується.

Юність – це нормалізація та стабілізація особистості. Цей вік супроводжується труднощами у ставленні до самого себе та до інших, активізацією потреби обрати позицію якоїсь із соціальних груп, з'являються дорослі обов'язки та місії. Старшокласники переймаються професійним та особистим самовизначенням. Вони намагаються знайти своє призначення в суспільстві, зрозуміти самого себе та сформувати себе як члена соціуму.

Основна спрямованість юності – фокусування на майбутньому.

Головний вид діяльності – навчально-професійна.

Основна суперечність цього віку полягає в оцінці своїх можливостей і талантів та неможливість реалізації цих талантів.

Порівняно із підлітковим віком взаємовідносини у старшокласників стають складнішими. У ранній юності діти намагаються перебудувати взаємини із дорослими. Вони спілкуються з дорослими на рівні довіри, намагаючись у батьках та вчителів знайти друзів та радників.

Відносини із вчителями стають складнішими та більш роздільними. Старшокласники намагаються у вчителів знайти людину, яка здатна зрозуміти, підтримати. Лише після цього приділяється увага професійним

здобуткам педагога, а потім – здатності справедливо керувати. У ранній юності відносини учителя та учня будуються на взаєморозумінні та повазі один до одного.

Спілкування з однолітками також є важливим у цьому віці, але порівняно з дорослими воно має інший напрямок. Тут стосунки здійснюються на рівні сповіді. Воно має інтимноособистісну сторону. У ранньому юнацькому віці кількість друзів зменшується, проте вони стають вибірковими та заснованими на розумінні й саморозкритті.

Одним із завдань школи є підготовка старшокласників до сімейного життя та шлюбу. Учні повинні зрозуміти соціальне призначення сім'ї та її наслідки для особистого життя. Школа має виховувати якості, необхідні для шлюбу, а також стимулювати старшокласників до самовиховання таких якостей.

Основним у ранній юності є відкриття власного світу, що супроводжується переживанням своєї індивідуальної винятковості та цілісності. Самосвідомість активно розвивається, а внутрішній світ стає ціннішим.

Пізнаючи навколишній світ, старшокласник повертається до себе, шукає відповіді на складні життєві питання: «В чому зміст життя? Для чого я існую?». В пошуках життєвого сенсу формується певний світогляд, визначаються цінності, виробляється мораль.

Навчання учнів старших класів супроводжується зміною змісту і методів навчання, максимальним орієнтуванням на індивідуальні особливості та зацікавленості школярів, що дає змогу для їхньої власної ініціативи. Розумовий розвиток у ранньому юнацькому віці визначається формуванням індивідуального стилю розумової діяльності.

Мислення старшокласників стає більш абстрактним, схильним до узагальнень, теоретизування, філософських міркувань. Абстрактне стає для учнів цікавішим і важливішим від конкретної дійсності. В навчанні

вибудовуються загальні інтелектуальні здібності, здатність думати теоретично. Старшокласники намагаються руйнувати універсальні закони і теорії, отримуючи від цього розумову насолоду. Юнаки у своїх мріях проживають різні варіанти свого життя.

Увага старшокласників стає більш стійкою. Учні здатні довго зберігати її фокус та переходити з одного предмету на інший. Також варто зазначити, що увага може бути більш вибірковою в залежності від інтересів та нахилів.

Юнаки оцінюють навчальну діяльність із погляду свого майбутнього. Вони змінюють ставлення до деяких предметів. Це ставлення зумовлюється не порадами чи ставленням вчителя, а здібностями самого учня, намірами здобути певну професію.

Самостійна робота стає одним із основних методів викладання в старших класах, однак це передбачає наявність психологічної підготовки тих здобувачів освіти, які там навчаються.

М. І. Дяченко, Л. А. Кандибович та В. О. Моляко [78] вважають, що психологічна готовність до діяльності в загальному – це сукупність розвивального, орієнтаційного, емоційного, операційного та оцінного складників. Має бути певна система мотивів діяльності, знання про особливості, необхідні вимоги щодо діяльності, оволодіння прийомами, які потрібні для певної діяльності, навичками емоційного регулювання, оцінкою власної готовності до отримання результатів діяльності.

Т. Л. Панченко визначає психологічну готовність учнів старшого шкільного віку до самостійної роботи як поєднання та взаємозалежність мотиваційного, пізнавального, почуттєвого та діяльнісного складників, які показують здатність учня ефективно виконувати самостійну роботу в навчальному процесі [83]. Учений також звертає увагу на комплекс зовнішніх та внутрішніх чинників, які характеризують готовність старшокласників до самостійної роботи: рівень складності завдань, їх зміст; ступінь новизни, творчий характер діяльності; умови та фактори діяльності;

способи мотивації дій та результатів; стимул, бажання досягнення певних результатів; самооцінка; фізичний та нервово-психічний стан; власний досвід напруження сил для виконання складних завдань тощо.

Вплив ЗМІ на формування свідомості старшокласників. У сучасному світі засоби масової інформації є важливими у житті кожної людини, в тому числі і в житті старшокласників. Вікові та психологічні особливості учнів раннього юнацького віку впливають на особливу чутливість щодо впливів як засобів масової інформації, так і інших інформаційних ресурсів. Це можна пояснити тим, що саме в цьому віці в організмі старшокласників стаються зміни, які стимулюють перехід від дитинства до юності: змінюються відносини з дорослими та однолітками, зароджуються нові схильності, стає помітним бажання до самостійності й інших форм поведінки, які властиві дорослим. Звичайно, що старшокласники ще не мають достатньо життєвого досвіду, тому намагаються здобути його з інформацією, отриманою з телебачення, Інтернету тощо. Інформація, яка міститься у ЗМІ, досить різноманітна, і серед неї немало такої, яка негативно впливає на ще недостатньо стійку психіку старшокласників, на їх характер, здоров'я та поведінку.

Сьогодні мас-медіа – це різноманітні установи (теле-, радіостанції), різновиди жанрів (журнали, газети), а також технології (Інтернет, радіо тощо), які забезпечують широку комунікацію. ЗМІ – це технічні засоби, які поширюють інформацію на велику кількість користувачів [56].

На формуванні поведінки та свідомості сучасних школярів старшого віку (та й загалом молоді) позначається сприйняття інформації, представленої у мас-медіа, особливо через телебачення. Варто зазначити, що є два шляхи впливу телебачення на свідомість юнаків: індуктивний і дедуктивний. Індуктивний пояснюється тим, що людина, яка відштовхується від певної інформації, узагальнює її і керується загальним правилом поведінки. Як наслідок, абстрагуючи безпосередній зміст розмови, фільму,

особистість формує загальні принципи та схеми поведінки. Тут доречно висвітлити позицію дітей, які у телегероеві знаходять найабстрактніший образ, узагальнені риси життєвих здобутків, які дозволяють визначити свою поліваріантну модель.

Другий шлях – дедуктивний – проявляється через конкретизацію проблем, озвучених на телебаченні. Часто діти переносять побачене у власне життя занадто буквально, без змін. Зазвичай молодь намагається на телеекрані знайти особу, якій можна довіряти, прагне стати учасником певних теледіалогів, легко бере участь у будь-якому видовищному телеспілкуванні.

Науковці доводять, що в час електронних засобів масової інформації відмінності між періодами дитинства і дорослості стають розмитими. Поява телебачення зробила культуру емоційним споживанням кадрів, які змінюють один іншого на екрані. Ще в 70-х рр. ХХ ст. було встановлено, що школярі в середньому 2,5-3 години на добу присвячують перегляду телебачення. У наш час ці дані залишилися приблизно такими ж, а можливо, й зросли. Нейропсихологи доводять, що це здійснює надмірний вплив на праву півкулю, яка пов'язана з однобічним візуальним сприйняттям світу. В той же час ліва півкуля, в якій знаходяться центри мовлення і мислення, вимикається [59].

Дослідження, які проводилися з метою визначення міри «споживання» учнями телепередач, показують, що 90% дітей переглядають відеофільми, а деякі з них – до 20 фільмів у тиждень, в тому числі й таких, які мають вікові обмеження. Також було виявлено взаємозалежність між довгим переглядом телебачення та низькими досягненнями в школі [7].

Беручи до уваги інформацію, подану нами вище, потрібно зазначити, що сучасний світ, переповнений інформацією, формує для себе відповідний тип мислення, який дає людині можливість успішно розвиватися. Таке мислення називають кліповим.

Термін «кліпове мислення» існує з кінця ХХ ст. Спершу він означав спроможність людини розуміти та сприймати навколишню дійсність за допомогою коротких яскравих зображень-повідомлень і телевізійних посилок чи відеокліпів. У понятійному мисленні використовуються поняття і логічні конструкції, а не образи, тому кліпове мислення кардинально відрізняється від понятійного.

Переклад із англійської вказує на те, що слово «clip» означає будь-який уривок тексту, уривок із фільму або вирізки з газети або журналу [58]. Вирізаючи основні моменти і складаючи їх в загальну історію, людина, яка монтує кліпи, полегшує глядачу розуміння і показує загальну картину, не заглиблюючись в запропоновану тему.

К. Г. Фрумкін визначає такі основні причини виникнення кліпового мислення:

- збільшення швидкості й розвитку життя та збільшення діапазону інформаційних потоків, згідно з чим з'являється проблема зменшення та відсіювання інформації, вибору головного та позбуття непотрібного;

- необхідність у інформації, яка буде важливішою та надходитиме зовсім іншими темпами;

- розвиток багатоманітності та різнобічності інформації, яка надходить;

- шанс людини набути вміння робити більше різноманітних справ одночасно;

- розвиток каналів, де поширюється інформація [58].

Г. М. Гич вказує на те, що сучасне молоде покоління активно користується кліповим мисленням, яке спричиняє розвиток відповідного світогляду: сприймання старшокласниками навколишнього світу відбувається не цілісно, а за допомогою різних фактів, уривків, які іноді навіть не пов'язані між собою. Тому молодим людям важко, а іноді вони взагалі не можуть проаналізувати якусь обставину, тому що її образ не затримується в їхніх думках. Те зображення швидко змінюється на нове [30].

У контексті теми про інформаційні ресурси ми розглядаємо і термін *кліпове мислення*, адже інформаційні ресурси безпосередньо пов'язані з кліповим мисленням. Сучасна молодь живе у час комп'ютеризації та інформатизації. Кліпове мислення – це реальність сучасного покоління. Велика кількість теперішніх школярів залежна від нього. Труднощі є в тому, що старше покоління (деякі вчителі та батьки) навчалося та виховувалося в зовсім інші часи. Вони мислять логічно, мають свою базу знань, тому хочуть передати молодшому поколінню такі ж знання, уміння і навички, які мають самі. Але час не стоїть на місці. Розвиток сучасного суспільства зобов'язує вміти швидко засвоювати нове, використовувати всі можливі джерела інформації, тому в сучасному навчанні є важливим питання правильного використання кліпового мислення й пристосування освітнього процесу до його особливостей.

Типи сприйняття учнів. При виборі методів, форм та засобів викладання для певних учнів учитель повинен звертати увагу на тип сприйняття дітей. У кожної людини є найбільш оптимальний для неї спосіб сприймання інформації. Якщо вчитель розуміє, як та чи інша дитина найкраще сприймає інформацію, то це допоможе йому краще розвинути здібності учня та розкрити його таланти.

Зважаючи на результати досліджень, 20-30% людей найкраще сприймають інформацію на слух, 40% – зором, а інші – коли записують те, що почують, або ж коли використовують отримані знання на практиці. Відповідно вчені виділяють такі типи сприйняття: візуальний, аудіальний, кінестетичний (тактильний).

Учні з візуальним типом сприйняття. Учні, які мають візуальний тип сприйняття, віддають перевагу повній картині того, що стається. Їм подобається, коли інформація цікава та приваблива. Такі здобувачі освіти мають гарну уяву, в них добре працює фантазія. Вони можуть легко все візуалізувати. Цим учням краще давати такі завдання для виконання, які

вироблятимуть їхні навички мови й читання. Доречними будуть завдання, які сприятимуть розвитку словникового запасу школярів. Саме такі завдання допоможуть підвищити успішність учнів у школі.

Візуали – це переважно творчі люди. Вони розуміють навколишній світ за допомогою образів та фантазії. Здобувачі освіти з таким типом сприйняття головним чином сприймають все зором. Буває, що їм важко висловити свої думки через брак слів, тому їм властива активна жестикуляція. Це стається через те, що такі школярі думають малюнком. Візуали, переглянувши сторінку, легко можуть оновити її в свідомості та знайти і прочитати потрібну інформацію.

Учні, які мають візуальний тип сприйняття, швидко та просто засвоюють інформацію, яка передається за допомогою малюнків, графіків, фотографій, діаграм тощо. Візуали завжди мають багато зошитів, листків та додатків, на яких структуровано та чітко записані додаткові відомості. Вчитель повинен розуміти, що для таких учнів дуже важливими будуть ті інформаційні ресурси, де вони зможуть сприймати все візуально.

Учні з аудіальним типом сприйняття. Учні, в яких аудіальний тип сприйняття, добре сприймають інформацію тоді, коли їм все доступно пояснюють. Учені доводять, що здобувачі освіти, яким властивий такий тип сприйняття, часто розмовляють самі з собою, люблять щось розказувати іншим і їм важко довго мовчати. Вибираючи вправи та завдання для таких школярів, потрібно звертати увагу на їх бажання розмовляти. Варто давати їм такі вправи, які сприятимуть розвитку навичок мовлення та слухання.

Учні-аудіали при розмові основну увагу звертають на мову. Найціннішими та найактуальнішими для них є слова, хоча, як правило, їм все зрозуміло і через інтонації. Їхній слух ловить будь-які зміни висоти, тональності голосу.

Такі здобувачі освіти засвоювати щось або читати люблять вголос, а не «про себе». Вони залюбки користуються аудіопідручниками, тому вчителям потрібно застосовувати такі інформаційні ресурси у роботі з аудіалами.

Учні з кінестетичним типом сприйняття. Кінестети залюбки рухаються і не можуть довго всидіти на одному місці. Здобувачів освіти із таким типом сприйняття визнають важкими. Навіть у старших класах вони досить активні й непосидючі. Але цим учням потрібна така енергія, адже це необхідно для їхнього успішного навчання.

Кінестетики як надзвичайно вагоме сприймають те, що їм вдається відчутти, емоційно закріпити. У них у пам'яті залишаються аромати, відчуття, рухи, а ще вони здебільшого зорієнтовані на почуття, тому такі діти часто під час спілкування користуються словами, які пов'язані з температурою (холод/тепло), з вагою (легкість/важкість) тощо.

Коли учень-кінестетик має можливість доторкнутися до співрозмовника чи відчувати його близько біля себе, то спілкування з ним буде кращим і він буде легше розуміти останнього. Багато учнів із таким типом сприйняття постійно щось тримають у руках, крутять, шарпають чи перебирають.

Дигітальний тип сприйняття. Деякі дослідники виділяють серед типів сприйняття ще один – дигітальний, в якому поєднуються риси всі інших груп. Таким учням ніякі малюнки чи пояснення не дадуть користі, поки вони самі не зрозуміють зміст і значення правила.

При роботі з дітьми із будь-яким типом сприйняття варто використовувати одне правило: намагатися послуговуватися тими засобами, які є найвпливовішими та найдоцільнішими для кожного типу.

Потрібно зазначити, що немає людей лише з одним типом сприйняття. Кожен учень має якусь частинку від різних типів, але у всіх є один, який найбільше переважає. За ним і зараховують людей до того чи іншого типу.

Сучасний педагог повинен постійно розвивати інформаційну культуру, легко розумітися в інформаційному обширі та використовувати у своїй праці

та самовдосконаленні різноманітні інформаційні ресурси. Навчальний процес повинен сприяти тому, щоб здобувачі освіти не лише здобули певні знання, вміння та навички, але й навчилися отримувати їх самостійно. Тому до одного із основних завдань сучасного вчителя, тим більше під час воєнного стану та карантинних обмежень, належить залучення учнів до самостійної роботи, до організації їхньої власної пізнавальної діяльності. Допомогти розв'язати це завдання можуть сучасні інформаційні технології, в тому числі й гіпертекст.

У «Літературознавчій енциклопедії» (2007) цей термін має таке визначення: «Гіпертекст – текст із фрагментами, що пов'язують його з іншими текстами» [72, с. 229]. Він дає шанс для читача обрати один із способів його перегляду і прочитання.

Інше визначення поняття гіпертексту доводить, що це електронний текст, і визначається він як «спосіб організації тексту», що з'явився разом із приходом у навчання комп'ютерних технологій. Гіпертекст дозволяє глядачеві та читачеві швидко перейти з одного тексту на інший (часто такий, який пояснює чи додає щось до первинного тексту), а потім користувач може знову повернутися до початкового тексту і продовжити роботу з ним.

Здійснивши аналіз різних досліджень щодо гіпертексту, можемо звернути увагу на такі його технічні привілеї:

- він легкий у використанні, адже читач має можливість перейти за покликанням у різний спосіб;
- він динамічний, адже у читача є можливість створити нові покликання та сприяти подальшому розвитку тієї чи іншої теми або напрямку;
- він гнучкий при упорядкуванні, тому що на основі однієї інформації є можливість створювати різні приклади упорядкування відомостей;
- він має модульну структуру інформації, адже на одну текстову частину можна покликатися з різних сторін чи модулів. Це дає більше інформаційної різноманітності та зменшує частку однакової (дубльованої) інформації;

- сумісність – один текст може опрацьовувати багато авторів.

Під час освітнього процесу є такі переваги гіпертексту:

- можливість застосування ієрархічно впорядкованої інформації, яка дозволяє учням самостійно обрати спосіб та логіку вивчення матеріалу і дає гарантії осмислення та сприйняття інформації;
- системність – дає можливість простежити зв'язок із минулими та майбутніми темами;
- право на аналіз помилок;
- послідовність, наступність – дає змогу при закріпленні вже вивченої інформації додавати особливості, які допомагають долучити нові знання в систему вже опанованих;
- ефект неупередженості – задовольняється представлення відомостей відповідно до винятково семантичних ознак;
- багатофункціональність – завдяки безмежності галузей використання може бути знаряддям діагностики, застосовуватись у редагуванні та тлумаченні.

1.4. Самостійна робота старшокласників на уроках української мови в контексті змішаного та дистанційного навчання

Активне поширення та розвиток Інтернет-технологій є однією з причин зародження та інтенсивного застосування в освітньому процесі, зокрема в системі самостійної роботи, технологій мережного навчання – дистанційного та змішаного, які є дуже актуальними в сучасному світі через постійні карантинні обмеження або у зв'язку з воєнним станом.

Змішана та дистанційна форми навчання – поняття не тотожні, тому проаналізуємо різні підходи до їх визначення в науковій літературі.

Основні принципи змішаного навчання почали застосовуватися ще в 60-х рр. ХХ ст., але вперше сам термін почав використовуватися 1999 року,

коли американський Інтерактивний Навчальний Центр випустив програмне забезпечення, яке було призначене для викладання через мережу інтернет.

У науковій літературі поняття «змішане навчання» тлумачиться по-різному. А. Стрюк, В. Кухаренко доводять, що змішане навчання – це процес, при якому на основі взаємодії методів традиційного, дистанційного, електронного та мобільного навчання в умовах об'єднання класної та позакласної роботи учасників освітнього процесу засвоюються нові знання, набуваються певні вміння та навички. Таке навчання засноване на самоконтролі студента чи школяра за часом, напрямками, місцем та швидкістю навчання [93].

Роджер Шанк вважає, що змішане навчання – це використання електронного та аудиторного навчання, а Греєм розуміє змішане навчання як підхід, який об'єднує традиційне та електронне навчання в освітньому середовищі [2].

Ми вважаємо, що актуальним є визначення О. М. Кривоноса, де змішане навчання – освітня концепція, в межах якої здобувачі освіти засвоюють знання самостійно (онлайн) та стаціонарно (із вчителем) [67].

Поняття «дистанційне навчання» вчені теж тлумачать по-різному.

Є. С. Полат подає визначення, що дистанційне навчання – це процес, при якому педагог та здобувач освіти взаємодіють між собою віддалено, але який безперечно має в собі всі риси, які стосуються навчального процесу (зміст, мета, методи, форми, засоби навчання). Ці складники вводяться в освіту за допомогою характерних засобів інтернетних технологій [12].

О. Самойленко доводить, що дистанційна освіта – загальна форма навчання, яка засновується на використанні традиційних та модерних інформаційних технологій і ґрунтується на технічних засобах, які дають змогу учасникові освітнього процесу самостійно обрати спосіб діалогу з учителем чи викладачем; за таких обставин не важливо, де і як розташований учасник навчального процесу в просторі й часі [89].

Всі інтерпретації тлумачення цього терміна є виправданими та доцільними, але, на нашу думку, найточнішим є визначення В. Кухаренка, який вважає, що дистанційне навчання є формою системи освіти, яка відбувається переважно за допомогою віддалених технологій навчання. Дистанційне навчання – це різновид здобування освіти, де оволодіння будь-яким рівнем знань або ж будь-яким фахом реалізується дистанційно (віддалено) [12].

Застосування інформаційних ресурсів є найбільш важливим у дистанційній та змішаній формах навчання, тому що в таких умовах педагог не завжди може співпрацювати з кожним учасником освітнього процесу персонально, тому інформаційні ресурси дають змогу активно залучати дітей до навчання. Необхідна інформація буде донесена до школярів за допомогою покликань, онлайн-ресурсів, блогів, сайтів та інших видів інформаційних ресурсів. Чим більш цікавим і різноманітним буде матеріал, тим краще та ефективніше будуть працювати школярі.

Завдання вчителя під час дистанційної чи змішаної форми навчання – підтримувати навчальний процес школярів, тобто він повинен завжди контролювати та координувати діяльність здобувачів освіти, тому що під час самостійного опрацювання матеріалу в учнів можуть виникнути певні непорозуміння, пов'язані з незрозумілістю щодо інформації. Саме тут учитель має стати на допомогу і саме тут інформаційні ресурси можуть бути дуже корисними, адже педагог може допомогти або індивідуальним поясненням незрозумілої інформації, або ж може скинути покликання на відео із тлумаченням матеріалу, або знайти пояснення в іншому посібнику і надати здобувачеві освіти, або використати інші інформаційні ресурси, які можуть бути ефективними саме в цьому випадку.

Інформаційні ресурси, які можуть мати місце в реалізації змішаного та дистанційного навчання, повинні бути досить різноманітними та багатими. Це дозволить підібрати навчальний матеріал відповідно до потреб учнів.

Крім того, запропоновані завдання мають забезпечувати різноманітні форми діяльності школярів (міні-дослідження, проєкти, ігри, дебати, дискусії тощо).

У сучасному інформаційному закладі освіти, в якому навчання здійснюється у дистанційній чи змішаній формі, інформаційні технології та ресурси сприяють розширенню освітнього та виховного простору. При цьому загальнодоступність ресурсів інтернету при вивченні будь-якої дисципліни, в тому числі й української мови, дозволяє максимально повно та продуктивно застосовувати інформаційні ресурси.

Звичайно, використання технологій змішаного чи дистанційного навчання (тим більше з використанням інформаційних ресурсів) ставить перед учителем більші вимоги, а саме:

- володіння різноманітними електронними інструментами, в тому числі сервісами комунікації, системами управління навчанням тощо;

- вміння створювати власний освітній контент, оскільки існуючі інформаційні ресурси не завжди мають той рівень навчальної інформації, який необхідний для організації змішаного й дистанційного навчання. Педагог повинен вчитися користуватися тими засобами, за допомогою яких він зможе створити власні інформаційні ресурси;

- вміння диференціювати освітній процес із урахуванням особливостей кожного здобувача освіти. Варто зауважити, що не кожен учень може мати доступ до інформаційних ресурсів, які пропонує вчитель, хоча, здавалося б, у XXI столітті кожна дитина має електронні гаджети. Але ще й у наш час трапляються випадки, коли у школярів вони відсутні, тому вчитель повинен мати особистий зв'язок із кожним учнем і надавати ті інформаційні ресурси, які будуть дієвими для конкретної дитини.

Гомуліна Н. Н. зазначає, що однією з функцій, які виконує інформаційне середовище в нових умовах, є забезпечення доступу до інформаційних ресурсів для кращої реалізації взаємодії учасників освітнього процесу.

Потрібно зазначити, що використання в освітньому процесі інформаційних технологій та ресурсів, особливо під час дистанційної чи змішаної освіти, робить навчання не індивідуальним, а індивідуалізованим, оскільки його головною особливістю стає адаптація освітнього процесу до особистісних особливостей учня. Відбувається не заміна навчання групи школярів на навчання кожного її учасника, а індивідуалізація освітнього процесу всередині групи учнів залежно від індивідуальних особливостей школярів. Саме таку індивідуалізацію забезпечують інформаційні ресурси з відповідними дидактичними можливостями. Вони виконують такі функції:

- викладача (вчителя) на етапі вивчення теоретичного матеріалу;
- консультанта при виконанні практичних завдань;
- контролера якості засвоєння вивченого матеріалу.

Згадувані нами вище форми навчання зараз є дуже популярними, і використання інформаційних ресурсів у такому разі є дуже ефективним, адже:

- застосування інформаційних ресурсів удосконалює інформаційну культуру учнів;
- з'являється нагода застосовувати більший спектр інформації під час уроків;
- гарантується своєчасне збагачення навчального матеріалу новою інформацією;
- уроки є цікавішими, якіснішими, більш продуктивними, дієвими та насиченими;
- гарантується об'єктивне оцінювання учнів та незалежність їхніх результатів від поглядів педагога;
- збільшується зацікавленість у навчанні.

Важливими інформаційні ресурси є як для учнів, так і для вчителів, адже таким чином педагоги можуть обмінюватися інформацією із закордонними колегами та спеціалістами, користуватися online курсами, вебсайтами тощо.

У час дистанційного чи змішаного навчання важливим є упровадження в освітній процес інформаційно-освітніх ресурсів, що сприяють засвоєнню змісту та відпрацюванню навчального матеріалу, виконанню контрольних дій, організації самостійної, пошукової, науково-дослідної, навчальної діяльності учнів, підвищенню їх пізнавального інтересу.

Беручи до уваги організацію самостійної роботи старшокласників із застосуванням технологій дистанційного чи змішаного навчання, потрібно зазначити, яких саме нових якостей можна дійти у порівнянні з традиційним навчанням. Ми орієнтувалися на переваги, подані у роботі М. А. Умрик [97].

1. Використання технологій дистанційного навчання допомагає зробити самостійну діяльність учнів як окремий вид їх навчальної діяльності більш різноманітною. Компонентами навчальної діяльності є пізнавально-продуктивна, психологічна, виховна, комунікативна, технологічна та методологічна діяльність [4].

Пізнавально-продуктивна діяльність учнів проявляється у форматі дистанційних творчих олімпіад, проєктів та курсів. Основним у такій діяльності є набуття школярами умінь створювати творчий витвір за допомогою засобів телекомунікацій.

Психологічна та виховна діяльність реалізується через виховання індивідуальних умінь для активізації самостійності школярів при дистанційному навчанні:

- здатність займатися самоосвітою; уміння бути людиною, яка вчасно реагує на будь-які зміни в різних аспектах життя;
- самодисципліна, цілеспрямованість та завзятість;
- позитивне сприймання дистанційного навчання тощо.

Комунікативна діяльність учнів полягає у винесенні продукту, який був створений у результаті пізнавально-продуктивної діяльності, на розгляд в електронні конференції та чат. Виокремлюють такі форми організації комунікативної діяльності на дистанційному навчанні: асинхронні (форуми, електронна пошта тощо) та синхронні (уроки та конференції в режимі реального часу).

Технологічна діяльність передбачає набуття учнями знань, вмінь та навичок із використанням технічних засобів.

Методологічна діяльність реалізується у збільшенні компонентів самостійного управління здобувачами освіти пізнавально-продуктивною діяльністю, розвиток умінь, які допомагають розвивати самоуправління своєю освітньою діяльністю.

2. Учитель, який організовує самостійну роботу школярів у форматі дистанційного навчання, має зручний інструмент для контролю самостійної роботи здобувачів освіти, адже може систематично консультувати учнів у формі електронного листування, чату, виконання практичних завдань тощо.

3. Використання технологій дистанційного навчання дозволяє відкинути психологічні проблеми, які пов'язані з комунікабельністю учнів, дає можливість їм бути відвертішими.

4. Під час дистанційного навчання більше необхідних матеріалів для самостійного навчання є доступними (електронні версії навчальних матеріалів, електронні підручники, корисні покликання, інформаційні ресурси тощо). Ця інформація є в особистому розпорядженні учня.

Висновки до першого розділу

Отже, у цьому розділі ми проаналізували та опрацювали теоретичні та психологічні аспекти самостійної роботи старшокласників із різнотипними інформаційними ресурсами. Також ми дослідили визначення понять

«самостійна робота», «інформаційний ресурс», «інформативність» та різні види інформаційних ресурсів, здійснивши спробу їх класифікувати.

У першому розділі ми звернули увагу на різні види самостійної роботи старшокласників та покласифікували їх.

Ми вивчили, проаналізували й оцінили психологічні та вікові особливості старшокласників і різнобічні аспекти використання інформаційних ресурсів у самостійній роботі учнів старшого шкільного віку.

Також розглянули питання самостійної роботи старшокласників на уроках української мови у контексті змішаного та дистанційного навчання.

Ми з'ясували, що інформаційні ресурси є інструментами, які допомагають зробити освітній процес цікавішим та ефективнішим, а самостійну роботу старшокласників більш продуктивною та легкою.

РОЗДІЛ II

САМОСТІЙНА РОБОТА СТАРШОКЛАСНИКІВ ІЗ РІЗНОТИПНИМИ ІНФОРМАЦІЙНИМИ РЕСУРСАМИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

2.1. Аналіз нормативно-правової бази, шкільних програм і підручників щодо застосування інформаційних ресурсів у самостійній роботі старшокласників

Закон України «Про освіту» прописує мету загальної середньої освіти, куди входить різнобічний розвиток та виховання людини, яка спроможна існувати в суспільстві та в цивілізованій взаємодії з природою, яка прагне до самоосвіти та вдосконалення протягом життя, яка готова робити свідомий життєвий вибір та самореалізуватися, бути відповідальною, займатися трудовою діяльністю та бути активним громадянином. Для досягнення цієї мети потрібно сформувати в учнів ключові компетентності, які є необхідними для кожної сучасної особистості. Однією із основних компетентностей є інформаційна [1].

Використання інформаційних ресурсів у всіх сферах життя, тим більше у школі, стало особливою рисою сучасності. Для того, щоб освітній процес із застосуванням інформаційних ресурсів був ефективним та плідним, потрібно добре орієнтуватися у чинній нормативно-правовій базі щодо цієї проблеми.

Перебудову сучасної освіти показано в таких нормативно-правових документах: Національна доктрина розвитку освіти (2002), Національна програма інформатизації (1998), проєкт Концепції розвитку освіти України на період із 2015 до 2025 року (2014), Державна цільова програма «Сто відсотків» (2011), Національний проєкт «Відкритий світ» (2012), «Концепція нової української школи» (2016), «Дорожня карта освітньої реформи (2015-

2025)» (2015), проєкт нового Закону України «Про освіту», Закон України «Про повну загальну середню освіту» та ін.

Одним із ключових документів, який показав основні шляхи покращення та піднесення освіти в Україні, є Національна доктрина розвитку освіти. У IX частині «Інформаційні технології освіти» зазначено, що головним у розвитку освіти є застосування в освітньому процесі новітніх інформаційних технологій, які дають гарантію подальшого поліпшення процесу навчання, відкритість та ефективність навчання, підготовка здобувачів освіти до життя в інформаційному оточенні. Цього можна добитися за допомогою:

- здійснення інформатизації навчання, яка забезпечується за допомогою виконання навчальних інформаційних вимог учнів;
- використання в освітньому процесі технологій дистанційного навчання із використанням інформаційних ресурсів разом із традиційними;
- формування індивідуальних навчальних програм залежно від певних вимог та видання електронних підручників;
- забезпечення розвитку новітніх засобів навчання, які відповідають світовому науково-технічному рівню, що є однією з важливих умов ефективного досягнення мети освіти.

Держава не стоїть осторонь освіти, адже вона сприяє інформатизації освіти, застосуванню інформаційних ресурсів та технологій у навчальному процесі; має позитивний вплив на забезпечення закладів комп'ютерами, модерними засобами навчання, розробку інформаційно-освітніх систем [80].

Інформатизація освіти єднається із рішенням про ухвалу нормативно-правових актів щодо забезпечення ходу інформатизації. Наша держава одними із основних шляхів інформатизації вважає освіту і науку. Держава зайнялася координацією інформатизації після прийняття 1998 року Законів України «Про Національну програму інформатизації» [54] та «Про Концепцію Національної програми інформатизації» [54].

У Законі України «Про Національну програму інформатизації» вперше в Україні на державному рівні розтлумачуються та пояснюються поняття, пов'язані з інформатизацією. У цьому документі також приділяється увага основним домінантам та нормам щодо шляху інформатизації. Тут також виділено її основні напрями, до яких входять інформатизація науки, культури та освіти.

Розробка загальнодержавної мережі інформаційного забезпечення потреб учасників життєдіяльності суспільства (в тому числі й учасників освітнього процесу) є майже основною метою програми інформатизації [54].

III частина вказує, що найбільш вагомим елементом процесу інформатизації є державна система інформаційних ресурсів – роздільна база даних і знань, в яку входить інформація з різних напрямів освіти, науки та культури.

Окремим пунктом виділяються головні завдання інформатизації освіти, до яких входять:

- поліпшення видів та змісту освітнього процесу;
- залучення комп'ютерної методики навчання та контролювання знань;
- особистісна зорієнтованість навчання;
- увага до психофізіологічних особливостей здобувачів освіти.

Розкриваються очікувані результати та наслідки інформатизації освіти, серед яких:

- збільшення інформаційного рівня здобувачів освіти;
- покращення форма, засобів, методів та прийомів навчання, орієнтація на їх світовий рівень.

Основне завдання інформатизації освіти – розробка універсальної міжнародної комп'ютерної мережі освіти та науки [54].

Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» зазначає, що найголовнішим на найважливішим положенням України є прагнення зробити інформаційне

суспільство, яке орієнтується на потреби громадян, яке буде загальнодоступним на націленим на розвиток та просування вперед, де кожен зможе робити, збирати та накопичувати інформацію та знання, використовувати їх при необхідності, щоб кожна людина мала можливість на самореалізацію, тим самим підтримуючи й індивідуальний, і суспільний розвиток.

Концепція розвитку неперервної освіти, затверджена наказом МОН України 14 серпня 2013 р. № 1176, приділяє увагу питанню інформатизації та використання інформаційних технологій і ресурсів при підготовці вчителів та при підвищенні їх кваліфікації. Також у ній зазначено, щодо основних завдань входить оновлення в освітньому процесі змісту, форм та методів навчання відповідно до вимог інформаційного суспільства.

Наказ МОН України № 665 від 1 червня 2013 року «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів» подає головні властивості, ознаки та вимоги до вчителів. Також цей документ представляє інформацію про компетентного працівника освіти: рівень діяльності вчителя, який матиме змогу забезпечити продуктивне вивчення та відсіювання потрібної інформації, її пристосування до вікових і психологічних властивостей здобувачів освіти, до освітнього процесу та вимог, прописаних у програмі, активно працюватиме з різнотипними інформаційними ресурсами, а також іншими інструментами, готовим методичним забезпеченням, яке допоможе у вирішенні різних педагогічних проблем і питань, буде проводити самостійну роботу учнів, буде готовий до дистанційного формату навчання та зможе застосовувати у своїй праці новітні технології, цифрові та інформаційні навчальні ресурси [79].

Зміни, які сталися у 2014 році в Україні після Революції гідності, посприяли корекції освіти та посилили її прогрес. Оновлення та зміни, які

відбулися в сфері інформатизації навчання, презентовано у «Концепції нової української школи», затвердження якої відбулося у серпні 2016 року.

IX розділ («Сучасне освітнє середовище») повідомляє, що сучасна освіта потребує застосування новітніх технологій, сучасних засобів навчання, інформаційних ресурсів, адже саме ці інструменти допоможуть зробити можливості вчителя більш широкими, тим самим формуючи й у здобувачів освіти технологічні компетентності [79].

Закон України «Про повну загальну середню освіту» вказує, що школярі інформаційно забезпечені, якщо в них наявний відкритий доступ до різнотипних інформаційних ресурсів, а також до мережі Інтернет, електронних підручників, словників та інших ресурсів, які можна використовувати в освітньому процесі.

Відповідальні від виконавчого керівництва в освіті мають спланувати створення та роботу інформаційного ресурсу в мережі Інтернет, де будуть зібрані всі безкоштовні та доступні електронні підручники для здобувачів освіти, а також інші навчальні посібники, які чи то частково, чи в цілому створені за кошти державного бюджету [55].

Отже, аналіз нормативно-правової бази щодо інформатизації освіти в Україні показав, що інформаційні ресурси все активніше приєднуються до процесу навчання. Але водночас можемо констатувати, що в реальному житті все не зовсім так, як у документації, тому ми виокремили недоліки та переваги застосування інформаційних ресурсів у школі.

До недоліків використання інформаційних ресурсів у школі віднесемо такі:

- технічні проблеми (відсутність гаджетів та інтернету);
- недостатній рівень інформаційної грамотності вчителів;
- відсутність часу в робочому графіку вчителів на дослідження можливостей Інтернету;

- ймовірність звикання вчителя до наявності інформаційних ресурсів (навчальні методи стануть наочно-ілюстративними, а не розвивальними);
- наявність учнів, яким сприймати інформацію з екрана нелегко;
- відсутність розробленої методики застосування інформаційних ресурсів у освіті.

Назвемо переваги використання інформаційних ресурсів у старшій школі:

- розвиток та вдосконалення різноманітних освітніх стилів;
- підключення через мережу до будь-якого ресурсу, що дає можливість зберегти час та кошти;
- поєднання звуку та зображення з освітнім процесом;
- зацікавлення та мотивація здобувачів освіти до процесу навчання, адже вони ростуть в інформаційному суспільстві;
- застосування в навчанні різноманітних сучасних технологій.

Відповідно до Державного стандарту базової і повної середньої освіти, завданням галузі освіти у старшій школі є поліпшення вмінь і навичок самостійної навчальної діяльності, зростання розумових, творчих обдарувань школярів. Національна доктрина розвитку України у XXI ст. встановлює перспективні настанови розвитку змісту освіти, властивості покращення навчально-виховного процесу в закладах загальної освіти, збільшення рівня формування когнітивної самостійності й дієвості старшокласників у навчанні [80].

Випускник школи, який максимально готовий до самостійної навчальної діяльності, – це в майбутньому плідний та результативний студент вищого закладу освіти.

Багато науковців вважають, що запровадження зовнішнього незалежного оцінювання досягнень учнів, які прагнуть вступати до вищих закладів освіти, є важливим епізодом у досвіді вітчизняної освіти. Вступ до

ВЗО є однією з основних подій у житті юнаків, адже на вступних випробуваннях потрібно показати, що щабель знань, які учень здобував протягом шкільного навчання, відповідає запитам початкового періоду навчання у вищій школі. Процедура тестування дає можливість рівно, відкрито, прозоро та об'єктивно оцінити отримані результати, що допомагає старшокласникам докладати зусиль самостійно здобувати знання (у процесі тестування абітурієнту ніхто не зможе допомогти, адже він сам має виконувати завдання, і лише від нього буде залежати, скільки балів він зможе набрати й наскільки зможе конкурувати з ровесниками, тому гарантією успіху виступають знання, розвинуті навчальні (також і здобуті в ході самостійної діяльності) уміння і навички, психологічна підготовленість – це є результатом насамперед самостійної навчальної діяльності, докладання власних сил для досягнення цілі.

Зважаючи на власний педагогічний досвід, можемо зазначити, що старшокласники загальноосвітніх шкіл мають недостатньо навичок для самостійної навчальної діяльності. Тому одним із завдань, яке ставить середня освіта, є розвиток та формування вмінь і навичок самостійної діяльності школярів протягом навчання в закладі освіти, в тому числі й у старших класах.

До теперішнього часу інформаційним ресурсам у закладах освіти приділялося не так багато часу, але ХХІ століття принесло у навчання свої нововведення та корективи, додаючи сучасні нові засоби та методи навчання. У наш час проблема використання інформаційних ресурсів та технологій у школах є однією з основних.

У результаті вчені укладають багато різних методичних посібників, підручників та програм, які відкривають цю проблему та вводять інформаційні ресурси в освітній процес. Такі ресурси знайшли своє місце і в шкільних програмах та підручниках.

Зміни в освітньому процесі відбуваються і на рівні організації процесу навчання, чим спонукують до реалізації кожним учнем індивідуальної освітньої лінії; до надання переваги самостійній пізнавальній роботі; до поглиблення навчальної траєкторії (доцільне та ефективне використання інформаційних ресурсів); до задоволення можливостей для створення здобувачами освіти власних навчальних проєктів; до розвитку когнітивного, особистого, групового, соціального самоаналізу; до розробки індивідуальної системи оцінювання, яка бере до уваги пізнавальні можливості й ціль кожного учня.

Якщо поглянути на рівень особистісних характеристик, то зміни торкаються переважно заохочення творчості, винахідливості, шанобливості, емпатії школярів; розвитку якісного мислення, мовознавчої креативності через вироблення в них умінь досліджувати та упорядковувати самостійно вивчену інформацію, робити висновки для ефективного використання отриманих знань у різноманітних ситуаціях [39].

Підручники та програми сучасності мають на меті допомагати розвитку інформаційної грамотності в учнів.

Так, у науковій літературі є багато визначень поняття «інформаційна грамотність». На деяких із них ми зупинимося докладніше. В. І. Гриценко доводить, що це поняття вбирає в себе такі навички, як вміння знаходити, вивчати, використовувати, давати характеристику правдивості та захисту інформації; давати оцінку доречності новітніх ІКТ та мати вміння їх використовувати [43].

Інформаційна грамотність – це система знань, які потрібні для того, щоб здобути, сприйняти, дати оцінку, пристосувати, відтворити, зберегти та надати інформацію, яка застосовується при аналізі певного питання. Інформаційно грамотні люди вміють якісно мислити, вивчати інформацію та дати їй застосування при самоідентифікації, здатні створювати інформацію, навчатися самостійно і т. ін. [84]. Іншими словами, людина, яка є

інформаційно грамотною, повинна вміти збирати, застосовувати, організовувати, синтезувати та створювати інформацію відповідно до етичних стандартів.

Саме інформаційна грамотність вважається основним принципом навчання протягом життя. Тобто людина підбирає інформацію, яка є доречною та ефективною, аналізує інформацію примхливо та грамотно, використовує її точно та цікаво [43].

Інформаційно грамотна людина повинна мати вміння:

- знаходити і аналізувати інформацію;
- розкривати основи інформації;
- визначати локативність інформації;
- давати оцінку та здійснювати аналіз інформації;
- використовувати інформацію відповідно до етичних норм;
- створювати та здійснювати обмін новими знаннями.

Ми здійснили аналіз деяких підручників та програми і довели важливість і доречність самостійної роботи з різнотипними інформаційними ресурсами на уроках української мови у старшій школі.

Пояснювальна записка до програми для профільної школи показує, що відповідно до інформаційно-комунікаційної компетентності здобувачі освіти повинні бути здатними застосовувати інформаційно-комунікаційні технології та інші належні засоби для реалізації власних і суспільно важливих завдань.

Інформаційно-комунікаційна компетентність, яка є інтегративною, формується при застосуванні під час опановування всіма предметами навчального плану діяльнісного підходу. У навчальних програмах неодмінно передбачається вклад кожного навчального предмета у розвиток зазначеної компетентності.

За час навчання в школі в учнів має виробитися правильне ставлення до інформаційних технологій та ресурсів: школа повинна спонукати використовувати інформаційні ресурси лише для задоволення пізнавальних

інтересів, щоб мати вміння гармонійно спілкуватися у віртуальному інформаційному просторі, навчити критично ставитися до будь-якої інформації, а також показати важливість виконання правил роботи з інформацією.

На теперішній час інформаційна функція підручника не є пріоритетною, тому перед авторами постало завдання: не лише надати здобувачам освіти готову інформацію, а представити доцільні та зрозумілі шляхи до здобуття знань. Зважаючи на це, інформаційно-комунікаційні засоби мають значно ширші обсяги, ніж традиційний підручник (в мережі Інтернет школяр може знайти відомості, запропоновані в альтернативних підручниках чи матеріалах).

Ми вважаємо, що якусь частину теорії, яка опублікована на спеціальних навчальних ресурсах, зразки різноманітних письмових завдань, роботи зі стилістичними експериментами або редагуванням доречно представити в підручнику за допомогою QR-кодів. Сучасний підручник обов'язково повинен мати покликання на інші інформаційні джерела – електронні словники, періодичні видання, текстові матеріали, а також різні засоби, які допомагають унаочнити інформацію, наприклад: таблиці, системи, діаграми, хмари тегів тощо [39].

Для проведення дієвого аналізу підручників із боку теми нашого дослідження ми розглянемо підручники з української мови для 10 класу:

- Глазова О.П. Українська мова (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. загал. серед. Освіти. Харків : Вид-во «Ранок», 2018. 224с.
- Авраменко О. Українська мова (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. загальн. середн. Освіти. Київ : Грамота, 2018. 208 с.
- Українська мова (профільний рівень) : підруч. для 10 кл. закл. загал. серед. освіти / С. О. Караман, О. М. Горошкіна, О. В. Караман, Л. О. Попова. Харків : Вид-во «Ранок», 2018. 272 с.

Із підручником «Українська мова (рівень стандарту)» (автор: О. П. Глазова) десятикласники продовжують розвиток ключових компетентностей: комунікативної, загальнокультурної та соціальної. З аналізованим підручником учні активно вивчають рідну мову та спілкуються нею. Підручник складається з 4-х розділів, де розміщений теоретичний матеріал, завдання для самоконтролю та словники.

Книга зручна у використанні, доступна для опрацювання, викладена чіткою та зрозумілою мовою. Завдання та запитання для самоконтролю допоможуть здобувачам освіти самостійно перевірити свої знання та закріпити їх. У підручнику наявні QR-коди до онлайн-тестів, які теж допоможуть зміцнити набуті знання та вміння.

Підручник містить рубрику «Попрацюйте з комп'ютером», де є завдання, які дозволяють учням самостійно працювати з різнотипними інформаційними ресурсами. Наприклад:

- Використавши подану в тексті інформацію, складіть план доповіді «Географічні назви нашої малої батьківщини: пояснення мовознавця». Доберіть до доповіді приклади назв населених пунктів вашої місцевості (або дібраних у мережі Інтернет), які закінчуються на **-поль** або **-піль**;
- Складіть допис до шкільного вебсайта про безперервне збагачення мови фразеологізмами різноманітного походження. Використайте у потрібних формах слова **привчитися, прислухатися, пригадувати, приваблювати, представлений, пречудовий**.
- Зберіть у мережі Інтернет інформацію про різні види перфомансів: перфоманс-екскурсію, перфоманс-виставу, перфоманс-інсталяцію. Підготуйте про це інформаційний текст для розміщення на шкільному вебсайті [31].

Підручник рекомендується Міносвіти для використання на заняттях у загальноосвітніх закладах та буде корисний для самостійної роботи старшокласників з інформаційними ресурсами.

О. Авраменко у своїх підручниках активно використовує різноманітні інформаційні технології та ресурси, з якими учні можуть працювати самостійно. Це допомагає зробити навчання цікавим для сучасної молоді. Так, підручник «Українська мова (рівень стандарту)» для 10 класу спрямований на формування в учнів ключових та предметних компетентностей. Також потрібно зазначити, що в цю книгу інтегруються матеріали мережі Інтернет, де подані експрес-уроки для того, щоб розвивати мовну компетентність учнів.

У підручнику автор подає окрему рубрику «Матеріали мережі Інтернет», де подає такі завдання:

- перегляньте експрес-урок «*ЛАте чи латЕ*» та законспекуйте його;
- перегляньте фрагмент виступу *Л. Костенко* та виконайте завдання;
- перегляньте телесюжет про *Аду Роговцеву* та виконайте завдання [3].

Підручник О. Авраменка є ефективним для самостійної роботи з різнотипними інформаційними ресурсами. Крім того, він є цікавим, сучасним та ілюстративним.

Підручник «Українська мова (профільний рівень)» для 10 класу (автори: С. О. Караман, О. М. Горошкіна, О. В. Караман, Л. О. Попова) допоможе розвинути мовне чуття, стилістичну вправність, сприятиме формуванню навичок доречно спілкуватися, незалежно від життєвих обставин.

У книзі є такі рубрики: «Мовне портфоліо», «Буду я навчатись мови золотої», «Практикум», «Спілкування» та ін. Вони дадуть можливість учням відчувати себе в ролі дослідників, науковців та їх конкурентів, журналістів, експертів, творців, учасників нарад, зборів, диспутів, де будуть охоплені

актуальні сучасні теми, що допоможе відчутти себе як освіченого громадянина, здатного зберегти та збагачувати духовні скарби.

Тлумачення слів, яке подається поряд із текстами, розраховано і на мобільне застосування під час освітнього процесу, і на формування вмінь самостійно опрацьовувати матеріал та виконувати пошукові завдання в різноманітних інформаційних джерелах, в тому числі в електронних словниках.

Також сучасною та новою особливістю аналізованого підручника є залучення до його змісту «хмарних технологій», які спрямовані на формування вмінь здійснювати самостійну роботу з інтернетними ресурсами згідно з навчальними запитами та потребами десятикласників.

Наведемо деякі приклади завдань із цього підручника:

- *використовуючи довідкову літературу або інтернетні джерела, виконайте етимологічний аналіз слів **молодий** і **майбутнє**;*
- *знайдіть у текстах ЗМІ 3–4 речення зі штампами й перебудуйте їх, щоб цих штампів уникнути;*
- *виконайте тестові завдання online (QR-коди додаються) [95].*

Сучасний підручник української мови стає тим інструментом, який допомагає управляти навчальною діяльністю школярів, навігатором, який показує шлях у різноманітних інформаційних ресурсах, засобом приєднання здобувачів освіти до інформаційного суспільства.

2.2. Рівень володіння старшокласниками уміннями й навичками самостійної роботи з різнотипними інформаційними ресурсами

Оскільки інформаційні ресурси посідають важливе місце в сучасній освіті, важливим на сьогодні є вивчення передового педагогічного та учнівського досвіду щодо застосування інформаційних ресурсів, адже це допоможе визначити переваги й недоліки їх використання, виокремити

найефективніші інструменти, особливості для активного їх упровадження в освітній процес.

Для детального вивчення передового педагогічного та учнівського досвіду застосування інформаційних ресурсів на уроках української мови ми провели анкетування серед учителів-словесників, в якому взяли участь 6 вчителів КЗ «Кухченський ліцей» Локницької сільської ради. Далі ми проаналізуємо його результати.

На перше запитання, яке було поставлене до опитаних педагогів, («Чи використовуєте Ви у своїй роботі інформаційні ресурси?») всі 100% відповіли стверджувально (додаток 6). Наступним було запитання «Як Ви використовуєте інформаційні ресурси у педагогічній діяльності?».

Ми запропонували такі варіанти відповідей:

1. Користуюсь матеріалами, виконаними за допомогою комп'ютера.
2. Використовую інформацію з мережі Інтернет.
3. Залучаю інформацію зі ЗМІ.
4. Використовую електронні підручники, словники, періодичні видання тощо.
5. Складаю та проводжу онлайн тестування.
6. Використовую при дистанційному навчанні учнів.

100% учителів обрали 1, 2 і 6 варіанти. 33% педагогів використовують електронні підручники, словники, періодичні видання, а також складають і проводять онлайн тестування. А от варіант «Залучаю інформацію зі ЗМІ» не обрав жоден із опитаних респондентів (додаток 7).

На запитання «Чи використовуєте Ви інформаційні ресурси для самоосвіти та узагальнення педагогічного досвіду?» всі вчителі теж відповіли стверджувально. Серед варіантів відповідей 100% педагогів обрали «готуюсь до уроків» та «при підготовці до виховної години або класної години», ще 75% переглядають сайти або блоги інших вчителів і лише 25% мають власний сайт або блог. Ніхто з учителів не обрав варіант «проходжу

різноманітні тренінги, вебінари», хоча, на нашу думку, це важливий інструмент для саморозвитку. У наш час є дуже багато вебінарів, де вчитель може почерпнути для себе нові знання та вміння. Участь у вебінарах і тренінгах, на нашу думку, – ефективні способи самоосвіти і самовдосконалення (додатки 8,9).

Через опитування ми хотіли також дізнатися, чи вміють педагоги працювати з різними програмами, за допомогою яких можна створити інформаційні ресурси для використання на уроках у сучасній школі. Найпопулярнішими серед учителів виявилися програми *Microsoft Word*, *Microsoft Power Point*. Друге місце посіли *Paint*, *Photoshop*, *Google форми*. Частина вчителів хотіла б навчитися користуватися програмами *Тесторіум* та *Хмарні технології* (додаток 10).

Відповіді на запитання «Чи є у Вас власний сайт або блог?» розділилися рівно наполовину, де одна частина респондентів обрала варіант «Ні», інша частина «У процесі розробки» (додаток 11). Тобто ніхто з учителів-словесників ще не має власного сайту або блогу.

Коли ми поставили учням запитання «Чи переглядаєте Ви блоги або сайти вчителів?», 31% обрала відповідь «Так», ще 31% – «Було б цікаво», а 18% відповіли, що ні в кого з їхніх учителів немає сайтів/блогів (додаток 12). Із відповідей учнів можна зробити висновок, що їм цікаво спостерігати за своїми вчителями, тому педагог, який має свій сайт, може більше популяризувати свою діяльність як серед учнів, так і серед інших учителів. Тут можна зібрати цікаву, важливу, актуальну інформацію, розміщувати матеріали на допомогу учням і студентам, власні розробки, ділитися своїми враженнями, спілкуватися з учнями та колегами.

На запитання «Чи вважаєте ви ефективним та доречним використання інформаційних ресурсів у сучасній школі?» всі вчителі відповіли стверджувально (додаток 13), 75 % учнів теж дали таку відповідь (додаток 14), тому можемо запевнити, що інформаційні ресурси є доволі важливим

інструментом у сучасному освітньому процесі, оскільки вони допомагають розвивати особистість учня, підготувати школярів до самостійного існування в інформаційному суспільстві, сприяють інтелектуальному розвитку дітей, формують інформаційну культуру тощо.

Старший шкільний вік – це період, коли школяр стоїть на порозі вступу в доросле самостійне життя, тому перед ним постає завдання самовизначення, вибору майбутньої професії, власного життєвого шляху, тому значимість навчання стає зовсім іншою, ніж у попередніх класах.

Самостійна діяльність старшокласників є своєрідним підготовчим етапом до навчання у вищих закладах освіти. Лише знання, які учні здобули особистими зусиллями, можуть зробити випускника школи людиною, яка здатна творчо розв'язувати різноманітні проблеми, саме тому найважливішою умовою творчого розвитку учнів на цьому етапі є самостійність.

У сучасній школі дуже важко уявити навчання без різноманітних електронних гаджетів та інформаційних ресурсів, тим більше якщо є різноманітні завдання і проєкти, які виконуються самостійно.

Так, на запитання «Чи використовують учителі у своїй роботі інформаційні ресурси?» сверджувально відповіли 94% учнів (додаток 15). Серед варіантів відповідей на запитання «Якщо використовують, то як?» 35% опитаних обрали варіант «користуються матеріалами, виконаними за допомогою комп'ютера» та «проводять онлайнне тестування», 43% – «використовують інформацію з мережі Інтернет», ще 28 % обрали відповідь «використовують електронні підручники, словники, періодичні видання тощо» (додаток 16).

Інформаційні ресурси розмежовують на словесні, візуальні, аудіальні та аудіовізуальні. Словесні реалізуються за допомогою усної розповіді або ж читання книг; візуальні передаються через зображення; аудіальні дозволяють

сприймати інформацію за допомогою органів слуху; аудіовізуальні поєднують зображення зі звуком.

У шкільній практиці найголовнішим словесним інформаційним ресурсом є мовлення вчителя та друкована література. Візуальні інформаційні ресурси найчастіше передаються через Інтернет, аудіальні – через пісні, мелодії, читання текстів уголос, а аудіовізуальні – через мультфільми, фільми тощо.

Для того, щоб продемонструвати більшість перерахованих ресурсів на своїх уроках, учителі використовують новітні інформаційні технології, а також комп'ютер, програвач, проєктор, флешки, диски тощо [4].

Серед варіантів відповідей на запитання «Які інформаційні ресурси подобаються вам найбільше?» 50% учнів обрали словесні інформаційні ресурси, 31% – візуальні, 18% – аудіальні і 25% – аудіовізуальні (додаток 17).

Здавалося б, що в XXI столітті таких питань не повинно виникати, але, за даними опитування, 62% респондентів відповіли, що мають необхідні гаджети для використання інформаційних ресурсів, інші обрали відповідь «Не завжди» (додаток 18).

Переважна кількість здобувачів освіти вміє працювати з інформаційними ресурсами, які їм пропонує вчитель, більше того, вони допомагають у самостійному опрацюванні матеріалу. Оскільки українські школи часто працюють у дистанційному або змішаному режимі, а самостійна робота у такому випадку посідає надто важливе місце, доречним було запитання «Чи допомагають інформаційні ресурси під час дистанційного чи змішаного навчання краще зрозуміти тему, яка вивчається?». 69% школярів це підтвердили, тому це ще один доказ того, що інформаційні ресурси є потрібними в сучасному освітньому процесі (додаток 19).

Звичайно, як серед учнів, так і серед учителів виникали труднощі під час роботи з інформаційними ресурсами, але здебільшого це були технічні

проблеми (відсутність інтернету, відповідних гаджетів чи проблеми з підключенням).

Потрібно зазначити, що педагогам варто регулярно проходити різноманітні тренінги про застосування інформаційних ресурсів у освітньому процесі, адже всі вчителі відповіли, що мають бажання розвиватися у цій сфері, внаслідок чого зможуть більш активно залучати старшокласників до роботи з інформаційними ресурсами, рекомендувати здобувачам освіти відповідні допоміжні інструменти в їхній самостійній діяльності.

Використання інформаційних ресурсів відкриває велику перспективу в освіті. Звичайно, застосування інформаційних ресурсів у сучасному освітньому процесі не розв'язує всіх проблем педагогів та здобувачів освіти та не замінює його, але, за даними опитування, ми дійшли висновку, що інформаційні ресурси є важливим допоміжним інструментом у навчанні, який необхідно використовувати у потрібному місці, в потрібний час, в потрібному обсязі. Більше того, анкетування свідчить про те, що використання інформаційних ресурсів є ефективним та доречним у сучасній школі. Більшість учнів мають достатній рівень для роботи з різноманітними інформаційними ресурсами і з задоволенням використовують ці ресурси у своїй самостійній діяльності.

2.3. Експериментальна система вправ і завдань для самостійної роботи старшокласників із застосуванням різнотипних інформаційних ресурсів

Проблема зростання результативності самостійної пізнавальної роботи здобувачів освіти у новому становищі роботи профільної школи залишається актуальною, адже, по-перше, змінюються напрями цілей навчання (формування творчої, активної, самостійної та відповідальної особистості; забезпечення самовизначеності, реалізація навчальних потреб і створення умов для корисної та продуктивної самостійної діяльності школярів), а по-

друге, навчання організовується переважно на традиційних методах. Те, що учням потрібне самостійне здобуття та поглиблення знань, застосування інформаційно-комунікаційних технологій та ресурсів у освітньому процесі, часто не береться до уваги [14].

Використання інформаційних ресурсів та технологій надзвичайно впливає на організацію самостійної роботи здобувачів освіти у профільних класах. До того ж, саме комп'ютерні технології можуть допомогти посилити інтерес учнів до навчання, адже доведено, що школяреві набагато простіше і легше працювати в оточенні ілюстрацій, зразків та відео- і аудіоматеріалів. Але на теперішній час є дуже багато суперечностей між тим, що вимагає сучасність щодо використання інформаційних ресурсів у самостійній роботі здобувачів освіти та тим, якою є існуюча система профільного навчання старшокласників.

На нашу думку, корисними та ефективними у самостійній роботі учнів профільної школи будуть такі способи:

- застосування хмарних сервісів у освітньому процесі (Google таблиці, Google форми, Google презентації, Google диск тощо);
- застосування аудіальних та візуальних способів передачі інформації, зокрема відеоматеріалів, мультимедійних презентацій;
- застосування інформаційних ресурсів, електронних довідників тощо;
- застосування мобільних приладів.

Також ми вважаємо, що доречним буде використання технології «перевернутий клас», адже це досить прогресивні методи організації самостійної роботи здобувачів освіти профільної школи за допомогою засобів інформаційно-комунікаційних технологій.

Технології «перевернутого» навчання та інформаційно-комунікаційних технологій у профільній школи мають свої особливості застосування. Серед них ми виділили такі:

- вони не дуже поширені в загальній середній освіті;

- педагогові потрібно виділяти додатковий час для підготовки, вибору ресурсів, запису відео тощо;
- школи (особливо в місцевостях, віддалених від великих міст) мають низьку якість інтернетного зв'язку;
- педагогові потрібно виділяти додатковий час для того, щоб опанувати ці технології [71].

Для того, щоб організувати навчальну діяльність старшокласників, потрібно поставити разом із урочною формою навчання позаурочну роботу, позашкільну зайнятість, загальну самостійну діяльність за різноманітними напрямками. Сам термін «навчання» (за В. Бондарем) має значення присвоєння суспільного досвіду здобувачем освіти як при умові самостійного включення в освітню діяльність, так і при умові організації вчителем [16].

Самостійна робота учня є найбажанішим підсумком правильно проведеної роботи під час уроків, яка націлює на самостійне опрацювання, вдосконалення та продовження у вільний час.

Самостійна навчальна діяльність учня – це поняття більш обширне, порівняно із простою домашньою роботою, суть якої криється у виконанні домашніх завдань. Вона має сприйматися для педагога як самостійна, вища форма освітньої діяльності школярів, без засвоєння якої досягнення кінцевої цілі навчання школи (виховання в учнів навичок самостійно вдосконалюватися та навчатися) є неможливим.

Самостійна навчальна діяльність має усвідомлюватися здобувачами освіти як невимушена за вибором мотивована робота. Вона несе в собі виконання таких дій: розуміння мети роботи, усвідомлення особистісного значення запропонованих навчальних вправ, погодження їх із вирішенням інших напрямів і форм роботи, вміння організувати себе у виконанні навчальних завдань у часі, самоконтроль тощо. Справжня самостійна навчальна діяльність відбувається тоді, коли школяр сам розуміє потребу в засвоєнні нового, досі невідомого, але корисного.

Через це самостійна робота здобувачів освіти набуває важливішого значення як одна із основних форм втілення самостійної навчальної діяльності старшокласників. Учень (особливо старшокласник) повинен не лише розуміти мету, запропоновану вчителем, але й уміти самостійно її поставити та сформулювати, створювати та організовувати власну діяльність, виходячи з умов, які є важливими в досягненні цієї мети; проєктувати самостійну роботу, вибираючи для цього необхідні засоби; планувати послідовність виконання певних дій, контролюючи перехідні та кінцеві результати діяльності; коректувати свої дії. Це засновується на вже вироблених знаннях, уміннях та навичках школяра в основній навчальній діяльності під керівництвом педагога.

У ході нашого дослідження потрібно зазначити, що інформаційно-комунікаційні технології та інформаційні ресурси відіграють у самостійній роботі старшокласників важливу роль, адже вони є доречними для:

- знаходження інформації в мережі завдяки web-браузерам, базам даних, інформаційним системам, електронним періодичним виданням тощо;
- створення діалогу в мережі: застосування електронної пошти, різноманітних онлайн-конференцій (Skype, Chat тощо), синхронних зустрічей;
- утворення web-сторінок і web-ігор за темами із застосуванням web-браузерів, графічного редагування [51].

Часто самостійна робота старшокласників поєднується із пошуком та редагуванням інформації, тому рекомендуємо учням застосовувати такі програмні додатки:

- програми Microsoft Office, які мають в собі Microsoft PowerPoint, Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft Publisher
- різноманітні браузери;
- багатофункціональний графічний редактор Paint [104].

У ході нашого дослідження одним із основних завдань було упорядкування та опрацювання вправ і завдань для самостійної роботи з різнотипними інформаційними ресурсами на уроках української мови в старшій школі, які допомогли б сформувати у школярів необхідні навички й уміння. Так, реалізуючи це завдання, ми також брали до уваги, що навчальний процес у школах може проходити як офлайн, так і в дистанційній чи змішаній формі, тому використання інформаційних ресурсів залежить більше від того, як і де проводиться урок.

Для початку ми проаналізували наукову літературу, де опрацювали різні класифікації та типології вправ для самостійної роботи старшокласників, які навели в теоретичному розділі нашого дослідження.

Найвідомішою та найголовнішою класифікацією видів самостійних робіт можемо вважати класифікацію П. Підкасистого. Вчений, беручи до уваги праці інших науковців, упорядкував самостійні роботи таким чином, щоб вони відповідали основним вимогам розвивального навчання: чітке та конкретне формулювання видів самостійних робіт, спрямування видів за критеріями зростання їх складності.

П. Підкасистий виділив такі види самостійної роботи:

1. Самостійна робота за зразком.
2. Відновлювально-варіативна самостійна робота, де учень може обирати спосіб виконання вправи згідно з умовою.
3. Евристична самостійна робота, де здобувач освіти може віддати перевагу будь-якому зі шляхів виконання вправи.
4. Творча самостійна робота, де учень здобуває нові знання та закріплює вміння і навички самостійного отримання знань [101].

При розробці експериментальної системи вправ і завдань для самостійної роботи старшокласників із різнотипними інформаційними ресурсами ми користувалися саме цією класифікацією видів самостійних робіт.

Приклади завдань за зразком (чи відтворювальних) для самостійної роботи з інформаційними ресурсами з теми «Ступені порівняння якісних прикметників, творення їх. Зміни приголосних при творенні ступенів порівняння прикметників. Повні і короткі форми прикметників, стягнені і нестягнені форми повних прикметників, особливості функціонування їх у сучасній українській мові» (фрагмент уроку із наведеними завданнями у додатку 20):

- виконайте онлайн-завдання, розрізняючи прикметники за розрядами:

<https://learning.ua/mova/odynadtsiatyi-klas/rozrizniaiemo-prykmetnyky-za-rozriadamy1> (Платформа Learning.ua);

- підберіть правильні ступені порівняння прикметників у реченні:

<https://learning.ua/mova/odynadtsiatyi-klas/pidbyraiemo-pravylni-stupeni-porivniannia-prykmetnyka-v-rechenni> (Платформа Learning.ua);

- виконайте онлайн тестові завдання:

<https://naurok.com.ua/test/prikmetnik-stupeni-porivnyannya-prikmetnikiv-10---a-2470803.html> (Платформа «На урок»)

- випишіть із народних пісень (покликання з добіркою українських народних пісень додається) 5-6 речень із повними й короткими, стягненими та нестягненими формами прикметників:

https://www.google.com/search?q=%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB+%D0%B7+%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B8+%D0%BF%D1%96%D1%81%D0%BD%D1%8F%D0%BC%D0%B8&oq=%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB+%D0%B7+%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B8+%D0%BF%D1%96%D1%81%D0%BD%D1%8F%D0%BC%D0%B8&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggAEEUYOTIHCAEQIRigATIHCAlQIRigAdI BCDYwNzJqMGo3qAIAAsAIA&sourceid=chrome&ie=UTF-8#fpstate=ive&ip=1&vld=cid:be93ba04,vid:XJWuSj4ARTA,st

Приклади відновлювально-варіативних вправ для самостійної роботи із зазначеної теми (фрагмент уроку з використанням відновлювально-варіативних завдань у додатку 21):

- уявіть, що Ви – вчитель української мови. Один із учнів, який не уважно слухав на уроці, не дивився на білборди, не надав значення опрацюванню теоретичного матеріалу і не зрозумів його, виконав завдання і здав зошит Вам на перевірку. Знайдіть та виправте помилки у поданому тексті, замінивши неправильно утворені форми ступенів порівняння прикметників правильними. При виконанні завдання скористайтеся покликанням на експрес-урок О.Авраменка:

https://www.youtube.com/watch?v=kkQ3d1_HtNw

Найбільш відоміша гора Говерла знаходиться в Карпатських горах на межі Івано-Франківської та Закарпатської областей біля Ворохти. Сходження на неї - похід не з самих легких. Ми проходили більш безпечнішими місцями: лісом, минаючи каміння і підйоми, через найменш найбезпечнішу стежку. Зимово Говерла не надто гостинно зустріла нас і показала весь свій самий бурхливий гірський характер - засипала снігом, задула вітром та випробувала найвеликішими морозами... Але у нас був самий кращий настрій, і ми піднялися на вершину, і з захопленням споглядали неповторної краси пейзажі засніжених гірських хребтів, захоплюючись і пишаючись собою.

- послухайте фрагмент пісні "Сама файна" у виконанні гурту "Лісапетний батальйон"

У селі я сама краща, сама найгарніша,
В мене на усе село зуби найбіліші,
В мене губи більші як в Анджеліни Джолі,
Добре, що їх покусали у неділю бджоли.
Я працюю не на фермі, а в бібліотеці,

- Кожен день йду на роботу у новій спідниці.

Прочитала п'ять книжок і зо дві газети,

Ну чому ж мене ви, хлопці, заміж не берете?...

- ❖ *Чи помітили ви помилки у творенні ступенів порівняння прикметників? Яка причина їх виникнення? Виправте всі помилки в тексті.*

- відновіть речення, утворивши потрібну форму поданих у дужках прикметників. Із яких творів узяті рядки, хто їх автор? Перевірте себе за допомогою мережі «Інтернет».

(Благословенний) той день і час, коли прослалась килимами земля, яку

сходив Тарас малими босими ногами (М. Рильський)

Що там холод, як козак (молодий)! (Народна творчість)

Коли (любий), гарний шлюб. (Народна творчість)

Витоптала вража орда (маленькі) діти. (Народна творчість)

Принесла я вам літечко, ще й (рожеву) квіточку. (Народна творчість)

Не вертаються три брати,

По світу блукають,

А три шляхи (широкі)

Терном заростають. (Т.Шевченко)

Лунали б тоді мої мрії

І щастя моє таємне,

Ясніші, ніж зорі (ясні),

Гучніші, ніж море гучне. (Леся Українка)

Я на гору круту (крем'яну)

Буду камінь важкий підіймать,

І, несучи вагу ту (страшну),

Буду пісню веселу співать. (Леся Українка)

В довгу, (темну) нічку невидну,

Не стулю ні на хвильку очей,

Все шукатиму зірку провідну,
 Ясну владарку темних ночей. (Леся Українка)
 Слово, чому ти не (тверда) криця,
 Що серед бою так ясно іскриться? (Леся Українка)
 Слово, моя ти (єдина) зброє,
 Ми не повинні загинуть обоє! (Леся Українка)

Приклади евристичних вправ для самостійної роботи (фрагмент уроку з використанням евристичних завдань у додатку 22):

- *трансформуйте поданий матеріал у таблицю або схему:*
http://ukrainskamova.com/publ/chinnij_pravopis/morfologija_i_pravopis/stupeni_porivnjannja_jakisnikh_prikmetnikov_i_tvorennja_jikh/6-1-0-101?ssid=521734202022036045640&id=6&a=1&ajax=809;

- *доповніть подану схему власними прикладами:*

- *відшукайте у тексті якісні прикметники. Визначте ступінь порівняння. Створіть «хмару слів» зі знайдених слів. Доповніть власними прикладами;*

Уміння привертати й утримувати увагу слухачів має велике значення в будь-якій розмові. Один з найважливіших способів – вдалий вибір теми розмови.

Не менше значення має також добір слів, використання прикладів, наочності. Усім людям властива допитливість і цікавість. Вони прагнуть дістати найсвіжіші відомості протягом якнайкоротшого часу. Отже, увагу можна привернути, розповідаючи щось надзвичайне, таке, що викликає подив, інформує про нове стосовно професії чи захопленнь співрозмовників. Привертає увагу слухачів і гарний стиль висловлювання. Речення короткі й прості набагато зрозуміліші, ніж довгі й складні, перенасичені іншомовними словами. Найкращим початком може бути короткий – з цікавого прикладу чи порівняння. Велике значення має тон і сила голосу, темп мови, смислові паузи, виділення певних слів, доречні жести (За І. Томаном);

- підготуйте мультимедійну презентацію про повні та короткі форми прикметників, стягнені й нестягнені форми прикметників та особливості їх функціювання в українській мові;

- за допомогою схеми «Ступені порівняння прикметників» (https://webpen.com.ua/pages/Morphology_and_spelling/adjectives_degrees_of_comparison.html) виконайте вправу:

Приклади вправ на граматичну трансформацію (фрагмент уроку у додатку 23):

Розкрийте дужки, поставивши прикметники у правильній формі вищого чи найвищого ступеня. Як змінюється речення, у якому є прикметники різних ступенів.

Мудрість (сильний) за силу. (Цінний) в дорозі – знання. Нема в світі (рідний), як мати дитині. Правда (світлий) за сонце. Нема цвіту (білий), як цвіт на калині. Мир і братство – (великий) багатство.

- Складіть діаграму Вена «Ступені порівняння прикметників» та з'ясуйте, що спільного та відмінного між ними.

- Створіть фрейм «Повні та неповні, стягнені та нестягнені форми прикметників» за поданим матеріалом: <https://uchilka.in.ua/povni-j-kоротki-formy-prykmetnykiv/>

Фрейм – це шаблон, модель. Фрейм (англ. frame – будова, структура, система тощо) – це стандарт, зразок, який відтворює в уяві людини певні випадки, за допомогою яких творяться нові.

Фрейм є одним із різновидів критичного мислення, оскільки його побудова відбувається за допомогою креативної уяви, творчого самостійного мислення, вміння узагальнювати, здатності розумітися у суспільних ситуаціях тощо. Одну і ту ж інформацію можна подати за допомогою різних методів та форм. Часто те, на що ще сто років назад (а то й менше) знадобилася б розробка цілого курсу лекцій, зараз можна представити за кілька хвилин через дві-три написані на дошці чи оформлені за допомогою таблиці, схеми або фрейму формули.

Звичайно, що є переваги використання фреймів під час вивчення української мови, адже вони мають високу місткість, а також їх легко використовувати під час проблемного навчання. Фрейми:

- розраховані на самостійну діяльність учнів, що у сучасній освіті є досить актуальним;
- допомагають сформувати розумову та пошукову практику;
- допомагають сформувати прийоми емпіричної пізнавальної діяльності;
- сприяють залученню до наукового пошуку, креативності [102].

- *Доповніть таблицю «Якісні прикметники, що не утворюють ступенів порівняння»:*

назви кольорів, що перейшли з розряду відносних	Салатовий...
назви масті коней	Буланий...
прикметники, що виражають абсолютну якість	Сліпий...
прикметники з суфіксом здрібнілості: -еньк-, -есеньк-, -ісіньк-, -юсіньк-	Старенький...
прикметники з суфіксами згрубілості -езн-, -енн-	Височенний...
прикметники з префіксом пре-	Предобрий...
прикметники з суфіксами неповного вияву ознаки -ав-, -уват-, -яст-	Зеленавий...
прикметники з префіксами над-, за-, ультра-, які вказують на максимальний рівень вияву ознаки	Ультрамодний...
прикметники з префіксом не-	Недобрий...
більшість складних прикметників	Кисло-солодкий...

Приклади творчих вправ для самостійної роботи з використанням інформаційних ресурсів за темою «Ступені порівняння якісних прикметників, творення їх. Зміни приголосних при творенні ступенів порівняння прикметників. Повні і короткі форми прикметників, стягнені і нестягнені форми повних прикметників, особливості функціонування їх у сучасній українській мові» (додаток 23):

- *напишіть есе на тему «Світ про Україну», використовуючи різні ступені порівняння прикметників та переглянувши мотиваційне відео «Україну підтримує весь цивілізований світ»:*
https://www.youtube.com/watch?v=a3p0kOGoxuY&ab_channel=Ukra%D1%97ner;

- *перегляньте відео «Лайфхак українською. Ступені порівняння прикметників за покликанням:*

<https://www.facebook.com/watch/?v=2362895763736448>. Складіть власний діалог для Олеси та Богданчика, щоб проілюструвати подану тему;

- уявіть, що ви зустрілися із Тарасом Шевченком. Створіть у одній із соціальних мереж (Facebook, YouTube, Twitter, Instagram, TikTok тощо) сторінку для зазначеного письменника, використовуючи для опису профілю та дописів різні форми прикметників.

Отже, опрацювавши роботи сучасних науковців та дослідивши їхній науковий багаж, ми здійснили аналіз різних типів вправ для самостійної роботи старшокласників з української мови із використанням різнотипних інформаційних ресурсів. На основі теоретичного матеріалу ми розробили систему експериментальних вправ і завдань для десятикласників для самостійної роботи із застосуванням інформаційних ресурсів.

2.4. Перебіг та результати педагогічного експерименту в умовах педагогічної практики

У ході свого дослідження ми використали науково-дослідні методи з метою перевірки ефективності застосування різнотипних інформаційних ресурсів при самостійній роботі старшокласників на уроках української мови. Для цього ми використали метод педагогічного експерименту, який був проведений під час проходження педагогічної практики. За допомогою педагогічного експерименту ми намагалися перевірити доречність та ефективність використання інформаційних ресурсів при самостійній роботі старшокласників у ході вивчення української мови.

Педагогічний експеримент був проведений на базі КЗ «Кухченський ліцей» Локницької сільської ради. Зважаючи на обмежені можливості студента-практиканта, закріпленого лише за одним 10 класом, до експерименту ми залучили дві підгрупи десятикласників, які мають приблизно однаковий рівень успішності. Експериментальна група проходила

навчання та отримувала завдання для самостійної роботи із використанням на уроках та в позаурочний час різномісних інформаційних ресурсів, а контрольна підгрупа навчалася за допомогою традиційних методів, без застосування інформаційних ресурсів.

Для експериментального уроку ми обрали тему «Ступені порівняння якісних прикметників, творення їх. Зміни приголосних при творенні ступенів порівняння прикметників. Повні і короткі форми прикметників, стягнені і нестягнені форми повних прикметників, особливості функціонування їх у сучасній українській мові».

Педагогічний експеримент проходив у три етапи: констатувальний, формувальний, контрольний. Мета першого (констатувального) етапу – аналіз стану проблеми, яку ми досліджуємо.

Головні завдання цього етапу педагогічного експерименту були такими:

- опрацювати та проаналізувати теоретичну базу дослідження, нормативні документи щодо використання різномісних інформаційних ресурсів для самостійної роботи старшокласників;
- дослідити попередній педагогічний досвід вчителів-словесників щодо застосування інформаційних ресурсів для самостійної роботи на уроках української мови;
- провести спостереження за тим, який у десятикласників рівень практичних умінь та навичок щодо визначення якісних прикметників, змін приголосних при творенні ступенів порівняння прикметників, а також щодо розпізнавання повних та коротких, стягнених та нестягнених форм прикметників, адже без опорних знань вивчення української мови буде не таким продуктивним.

Здійснивши аналіз наукової літератури, ми дійшли висновку, що немає однозначної думки лінгвістів щодо самостійної роботи із застосуванням інформаційних ресурсів на уроках української мови, хоча потрібно зазначити, що більшість педагогів вже звикла до таких допоміжних

інструментів і вже не уявляє свого життя без них. Але також треба пам'ятати, що є й такі (переважно старшого віку), які не навчилися ефективно використовувати інформаційні ресурси. Однією з актуальних проблем є недостатня забезпеченість шкіл сучасними технічними засобами, яких часто не вистачає для роботи вчителів та учнів, особливо в сільських школах, які є далеко від великих міст.

Опрацювання різних наукових досліджень щодо нашої теми, а також нормативної бази щодо самостійної роботи старшокласників із використанням інформаційних ресурсів, спостереження за освітнім процесом під час проходження практики в школі допомогли нам встановити, що всі інформаційні ресурси можуть бути ефективними та корисними для самостійної роботи учнів старшого шкільного віку, якщо їх використовувати в необхідному місці та в необхідний час. Найбільше ми застосовували такі допоміжні інструменти при дистанційному навчанні учнів, адже тоді інформаційні ресурси є найбільш дієвими і необхідними.

Для виявлення на констатувальному етапі рівня знань учнів із зазначеної вище теми, а також практичних умінь здобувачів освіти, які були сформовані на уроках, проведених за традиційною методикою і без використання інформаційних ресурсів, ми здійснили зріз знань здобувачів освіти в контрольній та експериментальній групах. Результат констатувального зрізу показав, що рівень знань та вмінь школярів-десятикласників із української мови є приблизно однаковий.

Результати констатувального зрізу подано в табл. 1.

Таблиця 1

**Результати навчальних досягнень учнів КГ та ЕГ
на констатувальному етапі педагогічного експерименту**

Групи	Рівні			
	високий	достатній	середній	низький

КГ	38,4%	42,4%	19,2%	-
ЕГ	40, 2%	39,6%	20,2%	-

Наступний етап нашого педагогічного експерименту – розробка експериментальної системи самостійної роботи із застосуванням інформаційних ресурсів на уроках української мови під час вивчення теми «Ступені порівняння якісних прикметників, творення їх. Зміни приголосних при творенні ступенів порівняння прикметників. Повні і короткі форми прикметників, стягнені і нестягнені форми повних прикметників, особливості функціонування їх у сучасній українській мові».

Основна мета формувального етапу педагогічного експерименту полягала в розробці експериментальної системи вправ і завдань із теми «Ступені порівняння якісних прикметників, творення їх. Зміни приголосних при творенні ступенів порівняння прикметників. Повні і короткі форми прикметників, стягнені і нестягнені форми повних прикметників, особливості функціонування їх у сучасній українській мові» та в її застосуванні у експериментальній групі 10 класу.

Під час проведення формувального етапу ми здійснили експериментальну перевірку методики самостійної роботи із застосуванням інформаційних ресурсів у навчанні.

Згідно з метою ми повинні були розв’язати такі завдання:

- упорядкування та фільтрування системи вправ та завдань для самостійної роботи із використанням інформаційних ресурсів;
- розкриття та оцінка впливу розроблених експериментальних вправ для самостійної роботи із застосуванням інформаційних ресурсів на процес навчання учнів та формування знань із окресленої теми;
- апробація розробленої нами системи вправ та завдань для самостійної роботи старшокласників із застосуванням інформаційних ресурсів для уроків української мови у експериментальній групі 10 класу.

Зважаючи на зазначені нами завдання, ми впорядкували та адаптували експериментальну систему вправ та завдань для самостійної роботи старшокласників із застосуванням інформаційних ресурсів, дослідили вплив розроблених вправ на процес формування вмінь і навичок із зазначеної теми.

Для актуалізації опорних знань, умінь та навичок старшокласників ми використовували різноманітні інформаційні ресурси, як-от: платформа LearningApps, електронні періодичні видання, мультимедійні презентації.

Для ефективного та швидкого засвоєння та розуміння правил, а також для формування вмінь і навичок, спроб використання набутих знань на практиці ми скористалися сервісами «На урок», Learnin.ua, застосовували презентації, електронні підручники тощо.

Для перевірки рівня засвоєння знань, умінь і навичок учнів ми використовували електронні підручники, словники, відеохостинг YouTube та інші інформаційні ресурси, які допомогли в самостійній роботі старшокласників.

Перераховані нами вище інформаційні ресурси виявилися корисними та продуктивними в самостійній роботі десятикласників.

Після завершення формувального етапу педагогічного експерименту ми знову ж зробили контрольні зрізи, щоб перевірити ефективність використання інформаційних ресурсів для самостійної роботи на уроках української мови під час вивчення теми «Ступені порівняння якісних прикметників, творення їх. Зміни приголосних при творенні ступенів порівняння прикметників. Повні і короткі форми прикметників, стягнені і нестягнені форми повних прикметників, особливості функціонування їх у сучасній українській мові».

Результати контрольного зрізу подані в табл. 2.

Таблиця 2

Результати навчальних досягнень учнів КГ та ЕГ

на контрольному етапі педагогічного експерименту

Групи	Рівні			
	високий	достатній	середній	низький
Контрольна група	37,3%	44,5%	18,2%	-
Експериментальна група	48,4%	46,8%	4,8 %	-

Результат контрольного зрізу нам показав, що використання інформаційних ресурсів для самостійної роботи старшокласників на уроках української мови у 10 класі є ефективним та виправданим. Ми з'ясували, що високий рівень знань в учнів експериментальної групи на 11,1% вищий, ніж в учнів контрольної групи, достатній рівень – вищий на 2,6%, а низьких балів не отримав ніхто із десятикласників.

Якщо порівняти знання учнів експериментальної групи до і після експерименту, то бачимо, що високий рівень збільшився на 8,2%, а достатній – на 7,2%.

Отже, аналіз науково-методичної літератури, нормативної бази щодо досліджуваної проблеми, вивчення досвіду педагогів-словесників щодо самостійної роботи старшокласників із застосуванням інформаційних ресурсів на уроках української мови та аналіз результатів педагогічного експерименту доводять, що різноманітні використання інформаційних ресурсів є ефективним, доцільним та продуктивним у самостійній роботі на уроках української мови. Необхідно лише створити відповідне освітнє середовище, забезпечивши усіх його учасників необхідними технічними засобами, адже цього вимагає сучасний освітній процес.

Висновки до другого розділу

Отже, у другому розділі ми опрацювали нормативно-правову базу та програми й підручники щодо проблеми самостійної роботи старшокласників із використанням інформаційних ресурсів у школі.

Тут ми проаналізували попередній досвід вчителів-словесників щодо використання інформаційних ресурсів на уроках української мови у старшій школі, а також визначили рівень володіння старшокласниками уміннями й навичками самостійної роботи з різнотипними інформаційними ресурсами. Це ми зробили з ціллю визначення доречності/недоречності застосування згаданих вище ресурсів у школі.

Також ми розробили систему експериментальних вправ та завдань для самостійної роботи з української мови для десятикласників у контексті досліджуваної нами теми. При розробці системи вправ і завдань ми користувалися класифікацією П. Підкасистого.

Під час проходження педагогічної практики ми провели педагогічний експеримент, за підсумками якого (на матеріалі вивчення теми «Ступені порівняння якісних прикметників, творення їх. Зміни приголосних при творенні ступенів порівняння прикметників. Повні і короткі форми прикметників, стягнені і нестягнені форми повних прикметників, особливості функціонування їх у сучасній українській мові») зробили висновок, що самостійна робота старшокласників із застосуванням різнотипних інформаційних ресурсів на уроках української мови є достатньо актуальною та ефективною. Педагогам залишається лише навчитися вміло користуватися такими сучасними допоміжними інструментами.

ВИСНОВКИ

У межах цієї дипломної роботи ми проаналізували особливості самостійної роботи з різнотипними інформаційними ресурсами на уроках української мови у старшокласників, а також розробили експериментальну систему вправ і завдань для 10 класу у контексті нашої теми.

У першому розділі ми опрацювали теоретичну базу дослідження. Тут ми проаналізували різновекторні визначення таких понять, як «інформаційні ресурси», «самостійна робота», «дистанційне навчання», «змішане навчання», а також описали різнотипні інформаційні ресурси та зробили спробу їх класифікації. Ми виділили такі види інформаційних ресурсів: ЗМІ, електронні бібліотеки, електронні бази даних і власні можливості та прогнози; також ми показали, що за типом сприйняття інформаційні ресурси можна поділити на словесні, візуальні, аудіальні та аудіовізуальні. У роботі подана класифікація різних видів самостійної роботи учнів.

У цьому ж розділі ми проаналізували та схарактеризували вікові й психологічні особливості самостійної роботи старшокласників, а також різних аспектів застосування інформаційних ресурсів в учнів профільної школи. Зокрема дослідили проблему кліпового мислення сучасної молоді, а також здійснили аналіз особливостей сприйняття інформації

десятикласниками, встановили вплив різних типів сприйняття (аудіальний, візуальний, кінестетичний) на роботу школярів, визначили переваги гіпертексту для здобуття нових знань.

У цьому розділі ми також поміркували про значення інформаційних ресурсів у самостійній роботі старшокласників під час дистанційної чи змішаної форм навчання, адже інформаційні ресурси допомагають удосконалити інформаційну культуру учнів, а спеціально організована самостійна діяльність школярів підвищує зацікавленість учнів у навчанні.

У другому розділі дипломної роботи ми здійснили аналіз нормативно-правової бази щодо досліджуваної проблеми та виявили, що застосування інформаційних ресурсів у шкільному навчанні на державному рівні схвалюється та рекомендується. Більше того, інформаційні ресурси є активними інструментами формування різних компетентностей в освітньому процесі.

Здійснивши аналіз шкільної програми для профільної школи, ми можемо стверджувати, що в ній звертається увага на розвиток сучасного суспільства та зазначається, що школярі повинні бути здатними використовувати інформаційно-комунікаційні технології та інші належні засоби для реалізації власних та суспільно важливих завдань.

Сучасні підручники повинні відображати рівень розвитку суспільства XXI століття та містити ті засоби, що зацікавили б учнів. Всі підручники, проаналізовані нами, більшою чи меншою мірою вміщують завдання для самостійної діяльності школярів із інформаційними ресурсами, що сприяє розвитку інформаційної грамотності старшокласників. Розуміємо, що сучасний підручник з української мови повинен бути інструментом, який допоможе управляти навчальною діяльністю школярів, повинен стати навігатором, який покаже правильний шлях в інформаційних потоках сучасності тощо.

Інформаційні ресурси посідають важливе місце в освітньому процесі, тому ми вивчили передовий досвід педагогів та учнів щодо їх використання у школі, щоб визначити переваги й недоліки застосування. Також ми визначили, що більшість учнів мають достатній рівень для роботи з різноманітними інформаційними ресурсами і з задоволенням використовують ці ресурси у своїй самостійній діяльності.

Для виявлення позитивного чи негативного впливу інформаційних ресурсів на самостійну роботу старшокласників ми використали експериментальні вправи та завдання на уроці української мови у 10 класі філологічного профілю. Систему експериментальних вправ, які були нами спеціально розроблені, було упорядковано за класифікацією П. Підкасистого.

П. Підкасистий виділив такі види самостійної роботи: 1. Самостійна робота за зразком. 2. Відновлювально-варіативна самостійна робота. 3. Евристична самостійна робота. 4. Творча самостійна робота.

Результати експериментального навчання засвідчили, що учні досить позитивно ставляться до самостійної роботи з різноманітними інформаційними ресурсами. Тому їх розумне використання в освітньому процесі є доречним.

Порівняльний аналіз рівня знань і вмінь десятикласників до та після проведення експериментального навчання засвідчив позитивну динаміку: показник високого рівня знань десятикласників підвищився на 8,2%, а достатній – на 7,2%, що доводить ефективність запропонованої нами експериментальної методики навчання української мови.

Отже, задля продуктивного і дієвого формування компетентних та інформаційно грамотних старшокласників у профільній школі вчитель-словесник повинен активно залучати їх до самостійної роботи із різнотипними інформаційними ресурсами, що суттєво доповнить і урізноманітнить запропоновані в підручниках вправи і завдання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. «Про освіту»: Закон України за станом на 05 вересня 2017 р. Відомості Верховної Ради. 2017. № 38–39.
2. Graham, C. R. (2005). Blended learning system: Definition, current trends and future direction. In: Bonk, C.J., Graham, C.R. (eds.) Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs, pp.3-21. Pfeiffer, San Francisco.
3. Авраменко О. Українська мова (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. загальн. середн. Освіти. Київ : Грамота, 2018. 208 с.
4. Андріанова Г. А. Види навчальної діяльності школярів у дистанційному навчанні. URL: <http://www.eidos.ru/journal/2001/0516.htm>
5. Андрієць О. Методика опрацювання науково-навчальних текстів у старших класах з поглибленим вивченням української мови: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Херсонський державний університет. Херсон, 2007. 20 с.
6. Антонюк Г. Ідеї Яна Амоса Коменського у вітчизняному освітньому просторі кінця XVI – початку XVII ст. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2013. Вип. 2. С. 16–24. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpudpu_2013_2_4

7. Ануфрієва О. Тенденції взаємодії засобів масової інформації з молодіжною аудиторією. *Соціальна психологія*. 2005. № 6. С. 111–119.
8. Ашеров А. Т. Методи і моделі оцінки педагогічного впливу на розвиток пізнавальної самостійності студентів. Харків : УПА, 2005. 164 с.
9. Бакум З. Інноваційні технології в навчанні рідної мови. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Київ: Університет, 2007. № 8. С. 59–65.
10. Бакум З. Система завдань і вправ для формування мовної особистості на профільному рівні навчання фонетики. *Наук. вісн. Криворізького держ. пед. ун-ту*. 2010. Вип. 4. С. 141–150.
11. Безена І. М. Перспективи трансформації змісту освіти як засобу самореалізації особистості школяра в умовах становлення нової філософсько-освітньої парадигми. *Грані: наук.-теорет. і громад.-політ. альм.* 2015. № 2. С. 31–36. URL : <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/download/137/125/>.
12. Биков В. Ю., Кухаренко В. М., Сиротенко Н. Г., Рибалко О. В., Богачков Ю. М. Технологія розробки дистанційного курсу / за ред. В. Ю. Бикова та В. М. Кухаренка. Київ : Міленіум, 2008. 324 с.
13. Білоус О. С. Організація самостійної роботи студентів педагогічних вузів. Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України» (27–29 вересня 2012 р., м. Ялта) : зб. ст. Ялта, 2012. Ч. 1. С. 128–132.
14. Бісіркін П. М. Особливості використання комп'ютерних та інтернет-технологій у процесі практичних занять з трудового навчання учнів основної школи. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2013. Том 36. № 4. С. 18–25.
15. Бодненко Д. М., Волохова Д. В., Лебедюк Д. О. Використання вебінарів та їх роль в навчальному процесі. *Проблеми сучасної педагогічної освіти* : зб. ст. Ялта : РВВ КГУ, 2011. Вип. 32. Ч. 2. С. 188–198.

16. Бондар В. І. Дидактика. Київ, 2005. 262 с.
17. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Удосконалення експертизи шкільних підручників. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 1. С. 98–103.
18. Бондаренко Н. Методи навчання української мови крізь призму компетентнісного підходу. *Дивослово*. 2013. № 12. С. 2–8.
19. Бондаренко Н. Ситуаційні вправи на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2017. № 2. С. 2–8.
20. Бондаренко Ю. Самостійна робота як спосіб реалізації загальнодидактичних та методико-літературних завдань. *Дивослово*. 2017. № 1. С. 23–27.
21. Бохонкова Ю. Вікові та психологічні особливості міжособистісного спілкування юнаків. *Філософія, соціологія, психологія*. 2014. Вип. 19 (1). С. 20–25. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpfsp_2014_19\(1\)__5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpfsp_2014_19(1)__5).
22. Брисська Лана. Підлітки: «підранки Інтернету» чи юні «кризисменеджери» свого життя? URL : <https://dt.ua/family/pidlitki-pidranki-internetuchi-yuni-krizis-menedzheri-svogo-zhittya-.html>
23. Булах І. С. Психологічні основи особистісного зростання підлітків: автореф. дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2004. 42 с.
24. Буряк В. П. Самостійна робота як вид навчальної діяльності школяра. *Рідна школа*. 2001. № 9. С. 49–51. 2.
25. Буряк В. К. Самостійна робота з книгою. Київ : Знання, 1990. 48 с.
26. Васьківська Г. Фундаменталізація змісту освіти у старшій школі в умовах профільного навчання як соціально-педагогічна проблема. URL: [https:// docviewer.yandex.ua/](https://docviewer.yandex.ua/).

27. Вікова психологія : підручник для студ. вищ. навч. закл. / ред. Р. В. Павелків. Київ : Кондор, 2011. 469 с. URL : https://pidruchniki.com/1584072037047/psihologiya/vikova_psihologiya.
28. Генкал С. Е. Організація самостійної пізнавальної діяльності учнів профільних класів на основі індивідуальних освітніх проєктів: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 2008. 24 с.
29. Герман Н., Тягунова Н. Адаптація форм організації самостійної роботи студентів до сучасних технологій навчання. *Вища школа*. 2001. № 4–5. С. 53–61.
30. Гич Г. М. «Кліпове» мислення молоді: друг чи ворог навчання? Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія : Педагогіка. 2016. Т. 269. Вип. 257. С. 38-42. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2016_269_257_8.
31. Глазова О. П. Українська мова (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. загал. серед. Освіти. Харків : Вид-во «Ранок», 2018. 224 с.
32. Голуб Н. До проблеми предметної компетентності з української мови в закладах загальної середньої освіти. URL : <http://lib.iitta.gov.ua/710546/1/>
33. Голуб Н. Концептуальні засади сучасної методики навчання української мови в загальноосвітній школі. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 107–118.
34. Голуб Н. Методичні рекомендації щодо навчання української мови в умовах компетентнісного підходу. *Дивослово*. 2013. № 9. С. 2–7.
35. Голуб Н. Мовленнєві жанри на уроках української мови у 8–9 класах. *Українська мова і література в школі*. 2015. № 1. С. 13–19.

36. Голуб Н. Ознаки компетентності мовної особистості учня. *Вісник Прикарпатського університету*. 2003. № 1 (48). С. 45–52. URL : <http://lib.iitta.gov.ua/3362/>
37. Голуб Н. Самостійна робота учнів старших класів з риторичними текстами. *Українська мова і література в школі*. 2011. № 8. С. 2–9.
38. Горошкіна О. Лінгводидактичні засади створення підручників з української мови для профільної школи. *Вісник Львів. ун-ту*. Серія філол. 2010. Вип. 50. С.73–79.
39. Горошкіна О. Функції підручника української мови в компетентнісній парадигмі. *STUDIA UKRAINICA POSNANIENSIA*, vol. VI: 2019, pp. 93–102., с. 95.
40. Горошкіна О., Пентилюк М. Дидактичні засади підручників «Українська мова» для 10–11 класів (рівень стандарту). *Українська мова і література в школі*. 2010. № 6. С. 25–32.
41. Горошкіна О., Попова Л., Нікітіна А. Теорія і практика навчання української мови в старших класах. Харків : Основа, 2012. 171 с.
42. Григулич С. М. Самостійна робота старшокласників з математики в умовах диференційованого навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2004. 20 с.
43. Гриценко В. І. Інформаційно-комунікаційні технології в рамках програм ЮНЕСКО. Київ : ВД «Академперіодика» НАН України, 2010. 26 с.
44. Груба Т. Л. Електронний підручник з української мови як засіб професійно орієнтованого навчання учнів профільної школи. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ : зб. наук. пр.* / Міжнар. екон.-гуманіт. ун-т ім. С. Дем'янчука ; редкол.: А. С. Дем'янчук (голова) та ін. Вип. 1 (13). 2015. Рівне : МEGУ. С. 30–36.
45. Груба Т. Л. Професійно орієнтований текст як провідний засіб навчання української мови в профільних класах. *Теоретична і дидактична*

філологія. 2016. Вип. 22. С. 24–32. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/tdf_2016_22_5.

46. Груба Т. Л. Урок української мови в профільній школі: проблеми і перспективи. Scientific Journal «Virtus» ISSN-2410-4388, December, issue 10, 2016. pp. 89–92. URL: <http://virtus.conference-ukraine.com.ua/Journal10.pdf>

47. Груба Т. Особливості застосування методу вправ на уроках української мови в профільній школі. *EUROPEJSKIE STUDIA HUMANISTYCZNE: Edukacja i Szkolenia*. 2016 р. Вип. II. С. 279–288.

48. Груба Т. Самостійна робота у системі формування мовної особистості учнів профільних класів. *Українська мова та література в школі*. 2018. № 6. С. 3–6.

49. Дергач М. А. Дидактичні умови застосування гіпертекстових програм у процесі вивчення гуманітарних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Маргарита Альфритівна Дергач. Мелітополь, 1997. 182 с.

50. Долженко В. В. Особливості становлення рефлексії в підлітковому віці. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. 2009. Т. 11, ч. 6. С. 145–155.

51. Долинський Є. В. Інформаційно-комунікаційні технології в організації самостійної роботи на уроках іноземної мови. *Освітологічний дискурс*. 2015. № 2. С. 101–108. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2015_2_12

52. Єсіна О., Лінгур Л. Електронні підручники: переваги та недоліки використання. *Вісн. соц.-економ. досліджень*. 2012. Вип. 1 (44). С. 181–186. URL : [Vsed_2012_1_28.pdf](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2012_1_28.pdf).

53. Журавська Л. Концептуальні умови управління самостійною роботою студентів у вищих закладах освіти. *Освіта і управління*. 1999. № 2. С. 105–115.

54. Закон України «Про Національну програму інформатизації». Сайт Верховної Ради України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text>
55. Закон України «Про повну загальну середню освіту». Відомості Верховної Ради (ВВР). 2020. № 31. ст. 226. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
56. Засоби масової інформації: поняттєвий апарат / за ред. А. З. Москаленка. Київ, 1997. 284 с.
57. Зеленкова Н. Формування пізнавальної самостійності старшокласників у навчальному процесі. *Рідна школа*. 2005. № 8. С. 31–33.
58. Іжевська О. В. Особливості навчання дітей з кліповим мисленням засобами ІКТ. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Серія : Психологія. Педагогіка. 2019. № 31. С. 91-95. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2019_31_17.
59. Ільніцька М., Чекотун Л. Формування у старшокласників здатності до критичного сприйняття впливів засобів масової інформації. URL : <https://contest.zu.edu.ua/formuvannia-u-starshoklasnikiv-zdatnosti-do-kritichnogo-spriiniattia-vpliviv-zasobiv-masovoyi-informatsiyi.html>.
60. Інформаційні ресурси. Енциклопедія сучасної України : електронна версія [веб-сайт] / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. ; НАН України, НТШ. Київ, 2011. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=12472.
61. Кадемія М., Козяр М., Рак Т. Інформаційно-комунікаційні технології навчання: словник-глосарій. Львів : Вид-во «СПОЛОМ», 2011. 425 с.
62. Калашник Н., Вертегел В. Самостійна робота – потужний засіб сучасної освіти й виховання. Запоріжжя, 2005. 326 с.

63. Караман С., Тихоша В. Технологія створення підручників і посібників для поглибленого вивчення української мови в гімназії. *Дивослово*. 2001. № 4. С. 36–38.
64. Компаній О. В. Використання інформаційних ресурсів у процесі розвитку інтересу до читання у молодших школярів. *Педагогічний альманах*. 2012. Вип. 16. С. 55–60. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedal_m_2012_16_10.
65. Концепція профільного навчання в старшій школі. Освітній портал Педпреса. URL: <http://pedpresa.com.ua/blog/kontseptsiyaprofilnoho-navchannya-u-starshij-shkoli.html>.
66. Королюк О. М. Категорійний аналіз поняття «самостійна робота». *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2006. № 30. С. 87–90.
67. Кривонос О. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні : навч. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 182 с.
68. Курс лекцій з дисципліни «Інформаційне право та правова інформатика» / В. Г. Хахановський та ін. ; за заг. ред. проф. Є. М. Моїсеєва. Київ : КНУВС, 2008. 264 с.
69. Лещук С. О. Забезпечення дистанційного навчання засобами навчально-інформаційних середовищ. URL: http://sitebeta.ksu.ks.ua/Downloads/it_conf/6/Lesh.doc.
70. Литвин Н. А. Деякі особливості застосування інформаційних ресурсів органами державної фіскальної служби України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 2. С. 144–146. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/550/1/506_IR.pdf.
71. Литвинова С. Г. Технології навчання учнів у хмаро орієнтованому навчальному середовищі загальноосвітнього навчального закладу. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2015. Том 47. № 3. С. 49–66.

72. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. 608 с.
73. Лобода Т. М. Педагогічні умови організації самостійної роботи студентів педагогічного коледжу у процесі викладання української мови : автореф. дис. на здобуття. наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання української мови» / Тетяна Михайлівна Лобода. Київ, 2001. 21 с.
74. Лозова В. І. Самостійна робота. Енциклопедія освіти / Акад. пед наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 803–804.
75. Максимюк С. П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Кондор, 2009. 670 с.
76. Малихін О. В. Організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів: теоретико-методологічний аспект. Кривий Ріг : «Видавничий дім», 2009. 306 с.
77. Маслянко П. П., Лісов П. М. Проблеми і технології продукування інформаційних ресурсів. Сучасні тенденції розвитку інформаційних технологій у науці, освіті, економіці : матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 11-14 грудня 2006. Луганськ, 2006. С.184–189.
78. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці. Київ, 1989. 48 с.
79. Наказ Міністерства освіти і науки України № 665 від 01.06.2016 р. «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів». URL: <http://osvita.ua/legislation/other/37302/>.
80. Національна доктрина розвитку освіти України. Затвер. Указом Президента України від 17. 04. 2004 р. № 347. Проф.-техн. освіта. 2002. № 3. С. 2–8.

81. Овчарук О. В. Проблеми оцінювання інформаційно-комунікаційної компетентності в системі загальної середньої освіти: загальні підходи. Інформаційні технології і засоби навчання. 2014. № 6 (44). URL: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/download/1162/880>.
82. Основи стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України : метод. реком./ [В. Ю. Биков, О. В. Білоус, Ю. М. Богачков та ін.] ; за заг. ред. В. Ю. Бикова, О. М. Спіріна, О. В. Овчарук. Київ : Атіка, 2010. 88 с.
83. Панченко Т. Л. Аналіз структури психологічної готовності студентів до самостійної роботи в науковій літературі. URL: <http://library.rehab.org.ua/ukrainian/specpsiho/panchenko/>.
84. Педагогічні аспекти формування медійної та інформаційної грамотності / С. Туомінен. URL : <http://iite.unesco.org/pics/publications/ru/files/3214708.pdf>.
85. Пентилюк М. І. Концепція навчання української мови в системі профільної освіти: проект / М. І. Пентилюк, О. М. Горошкіна, А. В. Нікітіна. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2006. № 9 10. С. 76–84.
86. Приходько Ю. О. Дитяча психологія: Нариси становлення та розвитку. Київ : Міленіум, 2003. 192 с.
87. Про інформацію : Закон України від 04.02.1998 № 74/98-ВР. Відомості Верховної Ради України. Київ, 1998 № 27. Ст. 181.
88. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 4 лютого 1998 р. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 1. Ст. 3. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text>.
89. Самойленко О. М. Дистанційна освіта : основні поняття та термінологічний генезис. *Нова педагогічна думка*. 2012. № 2 (70). С. 47–50.

90. Сидоренко О. Інформаційні ресурси як об'єкт інформаційних правовідносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 4. С. 173–182.
91. Сороко Н. В. Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів філологічної спеціальності в умовах комп'ютерно орієнтованого середовища : дис.... канд. пед. наук : 13.00.10 / Наталія Володимирівна Сороко. Київ, 2012. 257 с.
92. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. Вибр. тв. : у 5-ти т. Київ: Радянська школа, 1977. Т. 2. С. 419–654.
93. Теорія та практика змішаного навчання : монографія / [В. М. Кухаренко, С. М. Березенська, К. Л. Бугайчук та ін.] ; за ред. В. М. Кухаренка. Харків : Міськдрук, НТУ ХП, 2016. 284 с.
94. Терепищій С. О. Сучасна освіта – це інноваційність. *Освіта України*. 2011. № 8. С. 5.
95. Українська мова (профільний рівень) : підруч. для 10 кл. закл. загал. серед. освіти / С. О. Караман, О. М. Горошкіна, О. В. Караман, Л. О. Попова. Харків : Вид-во «Ранок», 2018. 272 с.
96. Український педагогічний словник / [авт.-уклад. С. У. Гончаренко]. Київ : Либідь, 1997. С. 297.
97. Умрик М. А. Організація самостійної роботи майбутніх учителів інформатики в умовах дистанційного навчання інформатичних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Марія Анатоліївна Умрик. Київ, 2009. 210 с.
98. Ушинський К. Д. Твори у 6 томах. Київ, 1954. Т. 2. 235 с.
99. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2010. 456 с.
100. Формування умінь самостійної роботи учнів основної школи у процесі вивчення географії / Н. В. Сльоза. URI : <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/6819>.

101. Шокалюк С. В. Методичні засади комп'ютеризації самостійної роботи старшокласників у процесі вивчення програмного забезпечення математичного призначення : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Світлана Вікторівна Шокалюк ; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2010. 21 с.

102. Шуневич О. Використання фреймових структур у процесі формування в учнів загальнонавчальних умінь старшокласників на уроках української мови й літератури. URL : <https://naurok.com.ua/vikoristannya-freymovih-struktur-u-procesi-formuvannya-v-uchniv-zagalnonavchalnih-umin-starshoklasnikiv-na-urokah-ukra-nsko-movi-y-literaturi-29812.html>.

103. Ягупов В. В. Педагогіка. Методи контролю і самоконтролю в навчанні. Самостійна робота учнів. URL : <http://eduknigi.com/pedview.php?id=193>.

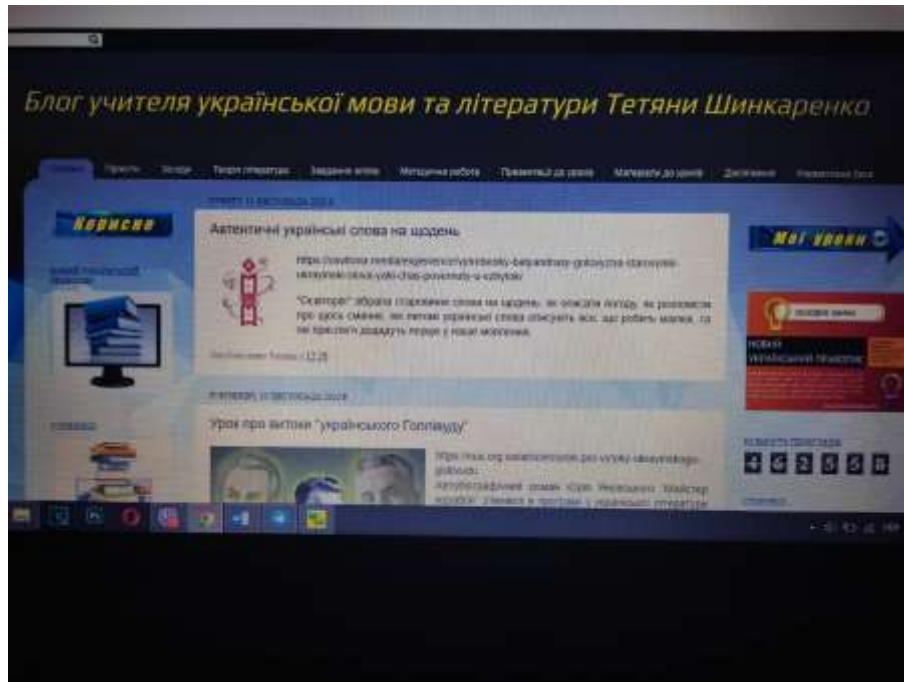
104. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. Київ, 2002. 354 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Покликання на цікаві блоги для вчителів-словесників:

- <http://savchenkoop.blogspot.com/>
- <http://ta-v.blogspot.com/>
- <http://svitlanashev.blogspot.com/>
- <https://kulinaukr.blogspot.com/>
- <https://grigoryan1503.blogspot.com/>
- https://www.instagram.com/olesya_kalinich_teacher/
- <https://www.youtube.com/channel/UCbHNLNZbRoLMquBJyPTE82w>
- <https://www.youtube.com/channel/UCokkq8IciTwdX3cnfxsBhiQ/featured?app=desktop>

Додаток 2

Покликання на експрес-уроки Авраменка:

- https://www.youtube.com/watch?v=P2JyjP_HBek&ab_channel=%D0%A1%D0%BD%D1%96%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%BA%D0%B71%2B1
- https://www.youtube.com/watch?v=B9tXngTv8ds&ab_channel=%D0%A1%D0%BD%D1%96%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%BA%D0%B71%2B1
- https://www.youtube.com/watch?v=zaTRsN-S5yg&ab_channel=%D0%A1%D0%BD%D1%96%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%BA%D0%B71%2B1
- https://www.youtube.com/watch?v=omGIhHQOsd0&list=PLpjP6nb03Z4k5Wdj8qOj3s_o49a0f9qxX&ab_channel=%D0%A1%D0%BD%D1%96%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%BA%D0%B71%2B1

%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%BA%D0%B71%2B1https://www.youtube.com/watch?v=3GYG8wfVkc&ab_channel=%D0%A1%D0%BD%D1%96%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%BA%D0%B71%2B1

- https://www.youtube.com/watch?v=6nbYkeUKmjY&ab_channel=%D0%A1%D0%BD%D1%96%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%BA%D0%B71%2B1

Додаток 3

Покликання на програму «Лайфхак українською»:

- https://www.youtube.com/watch?v=cAWXbjLHyLg&ab_channel=%D0%A1%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8

- https://www.youtube.com/watch?v=d_5Z7oEHb4s&ab_channel=%D0%A1%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8

- https://www.youtube.com/watch?v=MNBtjHsV94Q&ab_channel=%D0%A1%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8

- https://www.youtube.com/watch?v=khX8YpvMxZc&ab_channel=%D0%A1%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8

- https://www.youtube.com/watch?v=T2IeHCzm8Sc&ab_channel=%D0%A1%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8

https://www.youtube.com/watch?v=YCPSALrLcLc&ab_channel=%D0%A1%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8

https://www.youtube.com/watch?v=o1omT44HcZ8&ab_channel=%D0%A1%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8

Додаток 4

Покликання на сервіс із різноманітними словниками:

<https://www.symbaloo.com/embed/%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D1%96%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8?>

Покликання на сервіс із підручниками з української мови для різних класів: <https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/>

Додаток 5

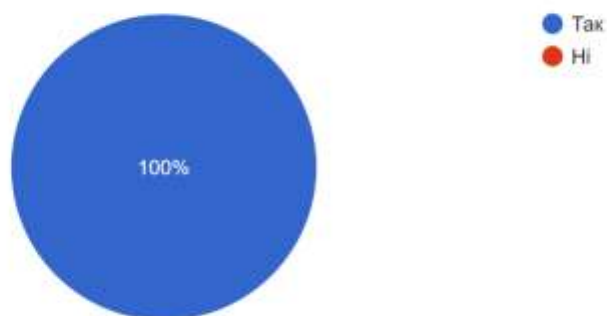
Покликання на сервіси з різноманітними бібліотеками:

- <https://ffvsz.npu.edu.ua/web-resursy/119-elektronni-biblioteky>
- <https://buklib.net/books/24901/>
- <https://megabite.ua/articles/10-najkrashih-onlayn-bibliotek-z-elektronnimi-knjkami-ukrainskou-movou.html>
- <https://biblioteka.cdu.edu.ua/index.php/elektronnyi-chytalni-zal/elektronni-biblioteky.html>

Додаток 6

1. Чи використовуєте Ви у своїй роботі інформаційні ресурси?

4 ответа

Додаток 7**2. Як Ви використовуєте інформаційні ресурси у педагогічній діяльності?**

4 ответа

Додаток 8

3. Чи використовуєте Ви інформаційні ресурси для самоосвіти та узагальнення педагогічного досвіду?

4 ответа

Додаток 9

4. Якщо використовуєте, то як?

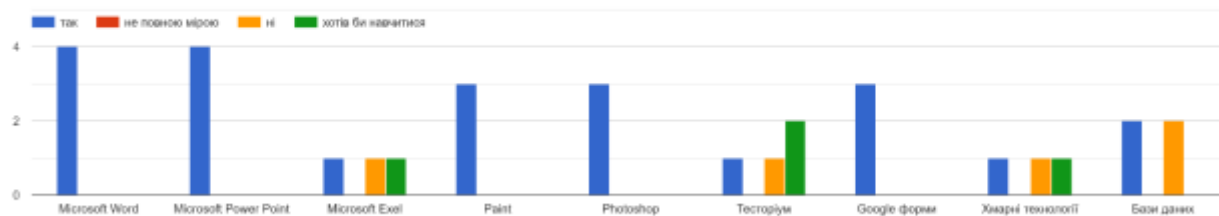
4 ответа

Додаток 10

5. З якими програмами Ви вмієте працювати?

Додаток 11

7. Чи є у Вас власний сайт або блог?

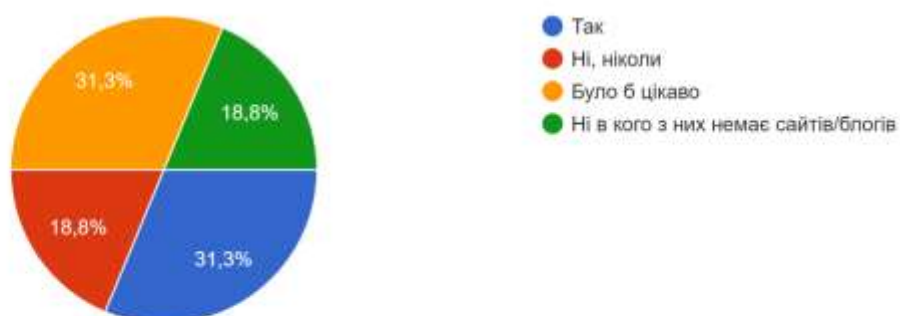
4 ответа

Додаток 12

7. Чи переглядаєте Ви блоги або сайти вчителів?

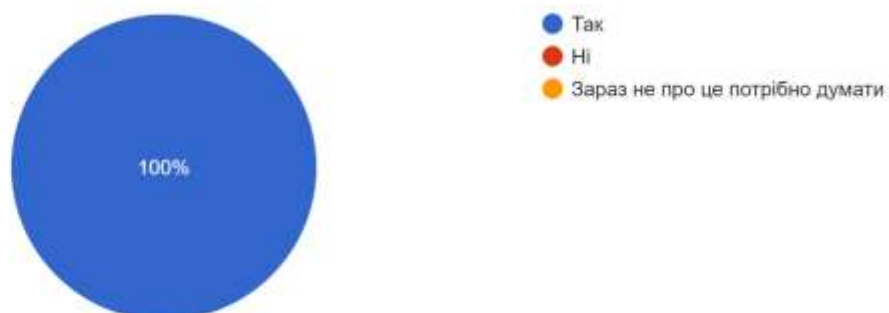
16 ответов

Додаток 13

8. Чи вважаєте ви ефективним та доречним використання інформаційних ресурсів у сучасній школі?

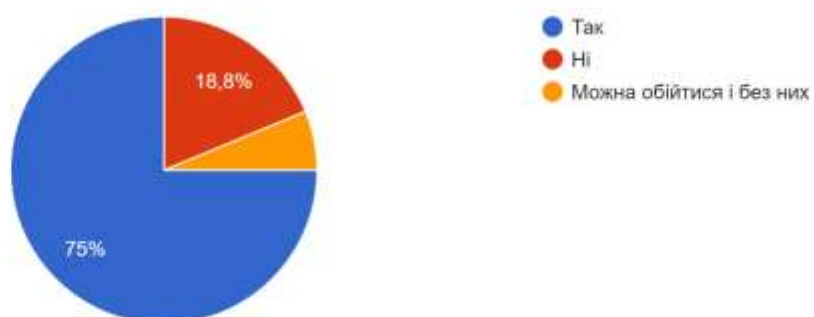
4 ответа

Додаток 14

8. Чи вважаєте Ви доречним і ефективним використання інформаційних ресурсів у сучасній школі?

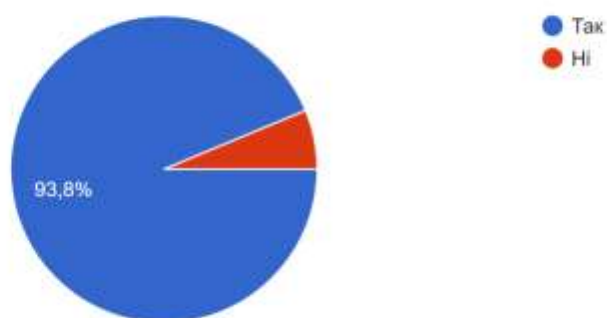
16 ответов

Додаток 15

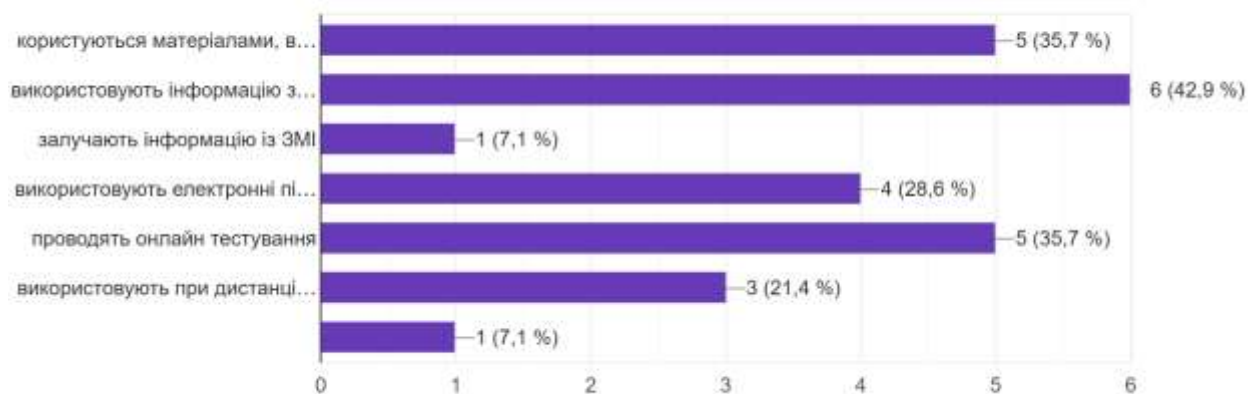
1. Чи використовують вчителі у своїй роботі інформаційні ресурси?

16 ответов

Додаток 16**2. Якщо використовують, то як?**

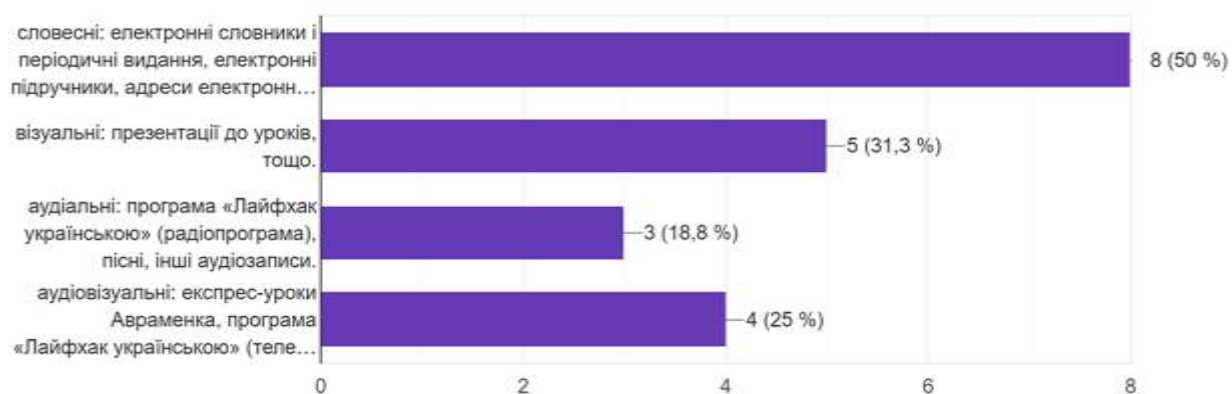
14 ответов

Додаток 17

6. Які інформаційні ресурси подобаються вам найбільше? (можете обрати декілька)

16 ответов

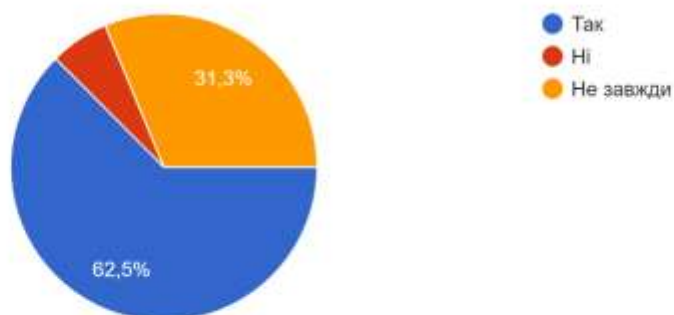

Додаток 18

4. Чи наявні у Вас необхідні гаджети для використання інформаційних ресурсів, пропонованих учителями (можливо, під час дистанційного навчання)?

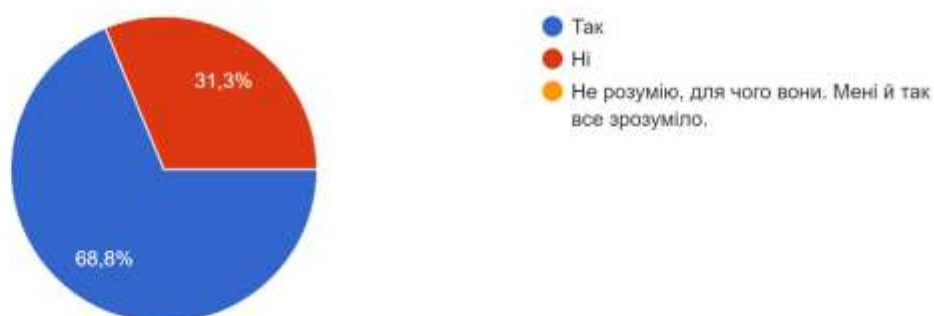
16 ответов

Додаток 19

5. Чи допомагають інформаційні ресурси під час дистанційного чи змішаного навчання краще зрозуміти тему, яка вивчається?

16 ответов

*Додаток 20**Фрагмент уроку з використанням відтворювальних завдань для
самотійної роботи*

Тема. Ступені порівняння якісних прикметників, творення їх. Зміни приголосних при творенні ступенів порівняння прикметників. Повні і короткі форми прикметників, стягнені і нестягнені форми повних прикметників, особливості функціонування їх у сучасній українській мові

Мета: поглибити знання учнів про способи творення ступенів порівняння якісних прикметників, про особливості повних та коротких форм, їх стилістичну роль та особливості функціонування в мові; формувати вміння правильно утворювати форми вищого і найвищого ступеня порівняння якісних прикметників, знаходити та виправляти помилки в написанні прикметників різних розрядів, виконувати морфологічний аналіз прикметника за схемою; виховувати культуру спілкування.

Тип уроку: урок формування практичних умінь і навичок.

III. Засвоєння нового матеріалу в процесі виконання практичних завдань

1. Робота в міні-групах. Розгляньте таблицю «Особливості творення способів порівняння прикметників». Розкажіть, як творяться способи порівняння якісних прикметників. Які зміни відбуваються при цьому у слові?

► Чи можна в українській мові утворювати найвищий ступінь порівняння за допомогою слова *самий*. Наприклад: *самий дешевий*?

Коментар учителя. Вищий ступінь кількох прикметників утворюється від інших основ, а саме: *добрий, хороший* — *ліпший, кращий*; *гарний* — *кращий*; *поганий* — *гірший*; *великий* — *більший*; *малий* — *менший* (І. Плющ).

Завдання 1. Виконайте онлайн-завдання, розрізняючи прикметники за розрядами: <https://learning.ua/mova/odynadtsiatyi-klas/rozrizniaiemo-prykmetnyku-za-rozriadamy1>.

Завдання 2. Підберіть правильні ступені порівняння прикметників у реченні: <https://learning.ua/mova/odynadtsiatyi-klas/pidbyraiemo-pravylni-stupeni-porivniannia-prykmetnyka-v-rechenni>.

Завдання 3. Виконайте онлайн тестові завдання: <https://naurok.com.ua/test/prikmetnik-stupeni-porivnyannya-prikmetnikiv-10---a-2470803.html>.

*Додаток 21**Фрагмент уроку з використанням відновлювально-варіативних завдань*

Тема. Ступені порівняння якісних прикметників, їх творення. Зміни приголосних при творенні ступенів порівняння прикметників. Повні й короткі форми прикметників, стягнені і нестягнені форми повних прикметників, особливості їх функціонування в сучасній українській мові. Стилiстична роль повних і коротких прикметників

Мета: поглибити знання учнів про способи творення ступенів порівняння якісних прикметників, про особливості повних та коротких форм, їх стилістичну роль та особливості функціонування в мові; формувати вміння правильно утворювати форми вищого і найвищого ступеня порівняння якісних прикметників, знаходити та виправляти помилки в написанні прикметників різних розрядів, виконувати морфологічний аналіз прикметника за схемою; виховувати культуру спілкування.

Тип уроку: засвоєння нового матеріалу

II. Актуалізація опорних знань

Послухайте фрагмент пісні "Сама файна" у виконанні гурту "Лісапетний батальйон".

У селі я сама краща, сама найгарніша,
В мене на усе село зуби найбіліші,
В мене губи більші як в Анджеліни Джолі,
Добре, що їх покусали у неділю бджоли.
Я працюю не на фермі, а в бібліотеці,

- Кожен день йду на роботу у новій спідниці.

Прочитала п'ять книжок і зо дві газети,

Ну чому ж мене ви, хлопці, заміж не берете?...

- ❖ *Чи помітили ви помилки у творенні ступенів порівняння прикметників? Яка причина їх виникнення? Виправте всі помилки в тексті.*

III. Оголошення теми та мети уроку

*Додаток 22**Фрагмент уроку з використанням евристичних завдань*

Тема. Ступені порівняння якісних прикметників, їх творення. Зміни приголосних при творенні ступенів порівняння прикметників. Повні й короткі форми прикметників, стягнені і нестягнені форми повних прикметників, особливості їх функціонування в сучасній українській мові. Стилiстична роль повних і коротких прикметників

Мета: узагальнити, поглибити та систематизувати знання про способи творення ступенів порівняння прикметників в українській мові, про особливості повних та коротких форм якісних прикметників, їх стилістичну роль та особливості функціонування в мові; практично формувати навички правильно утворювати форми вищого й найвищого ступенів порівняння якісних прикметників, редагувати їх.

Тип уроку: урок формування знань, умінь і навичок.

IV. Повідомлення теми і мети уроку. Мотивація навчальної діяльності на уроці.

- Сьогодні на уроці ми продовжимо нашу роботу над прикметником як частиною мови й пригадаємо особливості творення ступенів порівняння якісних прикметників та повні й короткі прикметники, стягнені й нестягнені форми. Це дуже важливий матеріал, адже ступені порівняння прикметників вміщено в програму підготовки до ЗНО, тому будьте уважні й спостережливі, але не втрачайте духу творчості й креативності. Хай вам щастить і на уроці, і в житті!

Оскільки матеріал доволі об'ємний, а час уроку, на жаль, обмежений, пропоную об'єднатися у групи й попрацювати разом, щоб потім поділитися своїми знаннями з іншими. Тож отримайте завдання:

1-ша група: *трансформуйте поданий матеріал у таблицю або схему:*

http://ukrainskamova.com/publ/chinnij_pravopis/morfologija_i_pravopis/stupeni_porivnjannja_jakisnikh_prikmetnikiv_i_tvorennja_jikh/6-1-0-101?ssid=521734202022036045640&id=6&a=1&ajax=809

2-га група: *доповніть подану схему власними прикладами*

3-тя група: *відшукайте у тексті якісні прикметники. Визначте ступінь порівняння. Створіть «хмару слів» зі знайдених слів. Доповніть власними прикладами;*

Уміння привертати й утримувати увагу слухачів має велике значення в будь-якій розмові. Один з найважливіших способів – вдалий вибір теми розмови.

Не менше значення має також добір слів, використання прикладів, наочності. Усім людям властива допитливість і цікавість. Вони прагнуть дістати найсвіжіші відомості протягом якнайкоротшого часу. Отже, увагу можна привернути, розповідаючи щось надзвичайне, таке, що викликає подив, інформує про нове стосовно професії чи захоплень співрозмовників. Привертає увагу слухачів і гарний стиль висловлювання. Речення короткі й прості набагато зрозуміліші, ніж довгі й складні, перенасичені іншомовними словами. Найкращим початком може бути короткий – з цікавого прикладу чи порівняння. Велике значення має тон і сила голосу, темп мови, смислові паузи, виділення певних слів, доречні жести *(За І. Томаном);*

*Додаток 23**Фрагмент уроку із вправами на граматичну трансформацію та творчими завданнями*

Тема. Ступені порівняння прикметників, їх творення. Зміни приголосних при творенні ступенів порівняння прикметників. Повні і короткі форми прикметників. Стягнені і нестягнені форми повних прикметників, особливості їх функціонування в сучасній й українській мові

Мета: засвоїти особливості творення ступенів порівняння якісних прикметників, пригадати зміни приголосних у коренях слів, які відбуваються при творенні ступенів порівняння. Розвивати уважність, спостережливість учнів, формувати культуру мовлення. Виховувати любов до рідного слова, до культури рідного народу.

Тип уроку: урок формування знань, умінь і навичок.

1. Розгляньте таблицю «Особливості творення способів порівняння прикметників». Розкажіть, як творяться способи порівняння якісних прикметників. Які зміни відбуваються при цьому у слові?

2. Складіть діаграму Вена «Ступені порівняння прикметників» та з'ясуйте, що спільного та відмінного між ними.

3. Напишіть есе на тему «Світ про Україну», використовуючи різні ступені порівняння прикметників та переглянувши мотиваційне відео «Україну підтримує весь цивілізований світ»:
https://www.youtube.com/watch?v=a3p0kOGoxuY&ab_channel=Ukra%D1%97ner;